

Operatiivinen – taktillinen

Teoreettinen tutkielma

Kirjoittanut yleisesikuntamajuri L K Välimaa

*”Es ist alles im Kriege sehr einfach,
aber das einfachste ist schwierig”*

Clausewitz

I JOHDANTO

Strategian ja taktiikan sekä toisaalta operaation käsitteet adjektiivisine vastineineen ilmenevät jatkuvasti kaikessa sotataitoa ja sodankäyntiä käsittelevässä esityksessä. Meillä pidetään strategiaa ja taktiikkaa yleensä rinnakkaistekijöinä ja operaatiota näiden suorituksellisena koostumuksena. Mutta käsitteet jäävät usein varsin epämääräisiksi. Sotien valtava alueellinen laajeneminen ja taisteluvoimien lukumääräinen paisuminen on ollut omiaan entisestään vaikeuttamaan strategian ja taktiikan välisen rajan määrittystä. Sotatekniikan nykyaikainen kehitys on lisäksi aiheuttanut sellaisenkin väitteen, että taktiikan perinnäinen olemus on muuttunut sekä jäänyt tekniikan ja ns taisteluteknillisten tekijöiden varjoon, jolloin itse taktiikan käsittekin ja sen toiminnallinen ulottuvuus olisi uudelleen tarkistettava. Käsitteiden sekavuus kasvaa yhä siirryttäessä niiden adjektiivisiin vastineihin. Esimerkiksi sanat operatiivinen ja taktillinen esiintyvät tavanomaisina sotilaskirjallisuudessamme ja jokapäiväisessä kielenkäytössäkin; poimintoina esitettäköön:

- operatiivinen päämäärä
- taktillinen ja operatiivinen ajattelu
- linnoitusten operatiivinen merkitys
- taktilliset ja operatiiviset puitteet
- operatiivinen doktriini
- operatiivinen ja taktillinen syvyys, liikkuvuus, maahanlasku, maihinnousu jne.

Kun lisäämme näihin vielä adjektiivin ”strateginen”, olemme päätyneet yhä laajeneviin tulkintavaikeuksiin.

Tuntuu luonnolliselta, ettei käsitteitä strategia — taktiikka ja käsitettä operaatio voida verrata keskenään, koska edellisiä pidetään lähinnä taitoina sekä jälkimmäistä suorituksena, jonka aineksia ovat juuri strategia ja taktiikka. Mutta tämäkään toteamus ei ole ilman muuta selviö. Tosin käytäntö on sellainen mm meillä ja monien muiden valtioiden yleisesikunnissa, mutta esim Saksassa, jossa Clausewitzin kaksijako (strategia — taktiikka) on syntynyt ja jossa Clausewitzin teoriat ovat olleet yleensä ”pyhät” sekä kaiken arvostelun ulkopuolella, esiintyy julkisuudessa mielipiteitä, jotka haluavat nykyaikaistaa käsityssuunnat ja korvata clausewitziläisen kaksijaon ”moltkelaisella kolmijaolla” (strategia — operaatio — taktiikka). On mielenkiintoista todeta, miten esim kenraali Georg von Sodenstern tutkielmassaan¹⁾ todistaa Saksan yleisesikunnan tulleen kysymyksestä niin muodoltaan kuin sisällöltäänkin clausewitzilaisuudesta poikkeavaan käsitykseen. Hänen väittämänsä mukaan ”— — — tuntuu todennäköiseltä, että itse vanhempi Moltke — eikä kukaan muu — alkoi käyttää sanaa operaatio sotilaallisen johtamisen itsenäisen osan, vieläpä kaikkein tärkeimmän, nimityksenä — — —” ja kreivi Schlieffen, ”dem der Marschtritt künftiger Millionenheere ständig im Ohr klang und dessen Phantasie sich deshalb unablässig mit dem angesichts solcher Massen zu lösenden Führungsproblem beschäftigte, kam ganz zwangsläufig dazu, die Moltkesche Dreiteilung (Strategie — Operationen — Taktik) der Clausewitzschen Zweiteilung (Strategie —

¹⁾ General der Inf a D G von Sodenstern: ”Operationen”; Wehrwissenschaftliche Rundschau n:o 1/53

Taktik) vorzuziehen und die Operation als die bedeutsamste und am schwierigsten zu lösende Aufgabe der militärischen Kriegführung herauszustellen". Saksassa sanaa operaatio ei näin ollen käytetä pelkkänä sotilaallisen suorituksen nimityksenä, vaan siihen sisältyy myös taidollinen puoli. Vastaavanlaiseen käsitykseen on päätyntä myös SSSR määritellesään "sotataidon olevan sotatieteen yhdistetyn osan, joka käsittää taktiikan, operaatiotaidon ja strategian."²⁾

Myös adjektiivit strateginen, operatiivinen, taktillinen voidaan eräissä yhteyksissä rinnastaa keskenään. Tosin tätä vastaan esiintyy meilläkin mielipidesuuntia, jotka pyrkivät sotilassanastotamme kokonaan syrjäyttämään sanan operatiivinen, sillä länsivaltojen yleisesikuntien kielenkäytön mukaan kaikki sotaan liittyvät suunnitelmat sekä toimenpiteet ovat strategisia; ne muuttuvat välittömästi taktillisiksi taistelussa ja taistelukentällä.

Nämä muutamat esimerkit antanevat jo kuvan niistä vaikeuksista, joihin joudutaan syvennyttäessä niinkin jokapäiväisiin käsitteisiin kuin ovat toisaalta strategia — taktiikka ja toisaalta operaatio sekä näiden adjektiiviset vastineet. Samalla lienee osoitautunut myös näiden käsitteiden tarkemman erittelyn tärkeys, jopa välttämättömyyskin.

Kuten kaikissa tieteissä niin myös sotatieteessä on pyrittävä pääsemään selvyteen omista peruskäsitteistä. Eksaktisissa tieteissä tämä on vähemmän monimutkaista kuin humanistisissa tieteissä, joihin sotatiedekin lähinnä kuuluu. Ruotsalainen filosofi Anders Wedberg on sattuvasti lausunut näiden erilaisuudesta: "Eksaktisissa tieteissä sanat viittaavat niin sanoaksemme suoraan siihen, mitä tarkoitetaan — humanistisissa tieteissä ne vain viittaavat erään alueen." Näin ollen tämän suppean tutkielman tarkoituksena ei voi myöskään olla esittää, mikä on totta ja mikä epätotta, vaan ainoastaan pyrkiä väläyttämään muutamia näkökohtia nimenomaan adjektiivien taktillinen ja operatiivinen sisällöstä yleensä ja erityisesti puolustustaistelussa. Niin tärkeää kuin

²⁾ Suuri neuvostolainen tietosanakirja, osa 8, s 436

olisikin syventyä samassa yhteydessä nykyaikaisen strategian käsitteeseen, se on esitystä liiaksi laajentavana jätetty vaille yksityiskohtaista tarkastelua ja tarvittavin kohdin vain sivuttu sen olemasta.

II. STRATEGIAN JA TAKTIKAN KÄSITTEISTÄ

Suomessa olemme tottuneet käyttämään sanoja strategia ja taktikka yleensä Clausewitzin tapaan ja nimittämään strategiaa lyhyesti sotataidoksi sekä taktiikkaa taistelutaidoksi. Tässä suhteessa ei nykyaikanakaan liene syytä jyrkkien muutosten tekemiseen.

Strategian määrittelemisen yksinkertaisesti sotataidoksi ei kuitenkaan voine enää sodan totaalisuuden aikakautena sellaisenaan täysin päteä, ellei käsitteen tulkinnassa tuoda selvästi esille niitä puitteita, joissa strategia hallitsee, ja sitä johdollista leimaa, mikä strategialla sodankäynnissä on. Nykyaikana *sodan strategialla* (totaalisen sodan johtamistaidolla) tarkoitettaneen lähinnä sodan johtamisen laajinta ja monipuolisinta astetta, sotaa käyvän valtion tai valtioliiton ylimpien siviili- ja sotilaallisten johtoelinten yhteistyötä kaikkien voimavarojen liikekannalle panemiseksi ja kaikkien keinojen huomioon ottamiseksi sekä täytäntöön panemiseksi sodan voiton saavuttamiseksi. On kuitenkin muistettava sotahistoriallisten kokemusten osoittavan, että *sotilaan strategia* jää aina riippuvaksi sodan strategiasta, jota ei suinkaan käydä aina yksinomaan sodanäyttämöillä. Niinpä mm SSSR:ssä strategian kokonaiskäsite jaetaan kahtia

- sodan johdon strategiaan ja
- sotilaallisten toimintojen strategiaan (sotilasjohto)³⁾.

Tässä tutkielmassa supistetaan myös strategian käsitettä ja käsitellään strategiaa lähinnä sotilaallisen sodankäynnin johtamistaitona kokonaissodanäyttämön puitteissa. Kokonaissodanäyttämöllä taas tarkoitetaan sitä, että nykyaikana sotaa käyvällä valtiolla, tai

³⁾ Prof, kenrnamj Puhovskiy: "Neuvostolaisen sotatieteen paremmuudesta porvarillisiin sotatieteisiin verrattuna"; Moskova, 1949

valtioliitolla sotanäyttämöitä (strategisia rintamia) saattaa olla useitakin, jopa erillisinä, tuhansien kilometrien etäisyydellä toisistaan.

Taktiikka taas on merkinnyt ja merkinnee edelleenkin sotatoimien yksityiskohtaisempaa ja paikallista johtamista sekä suorittamista. Taktiikka niin maalla, merellä kuin ilmassakin olisi siis tulkittava pääasiallisesti taitona yhdistää paikallisesti ja ajallisesti taistelun perustekijät tuli, liike sekä — maarintamalla olisamme erinomaisen tärkeänä — maasto ja ylläpitää niiden rinnakkaisvaikutusta päämääränä taistelun voittaminen. Näin ollen emme saisi puhua erikseen maarintamalla esim ”yleistaktiikasta” ja ”aselajitaktiikoista”, vaan meidän olisi pidettävä taktiikka niin käsitteellisesti kuin toiminnallisestikin yhtenä kokonaisuutena nykyisellä kolmiulotteisella taistelualueella. *Taktiikka pyrkii täten välittömän voimavaikutuksensa tarkoituksenmukaiseen suuntaamiseen ja oikea-aikaiseen hyväksikäyttöön sekä tietyn jatkuvuuden luomiseen tulelille ja liikkeelle paikallisen voiton saavuttamiseksi kahakan tai taistelun⁴⁾ edellyttämällä alueella.* Korostettakoon tässä yhteydessä sitä välittömyyttä, joka taktiikalla voimavaikutuksensa käytössä niin ajallisesti kuin paikallisestikin aina on, sekä sitä, että huolto kuuluu nykyaikana olennaisena ja ratkaisevana tekijänä myös taktiikkaan.

Edellä esitettyä taktiikan käsitettä ei nykyaikakaan pystyne muuttamaan. Tosin aseet ja taistelumenetelmät ovat jo kahden vuosituhannen ajan olleet alituisen muutosprosessin alaisina, mutta taktiikan sisäinen olemus ja päämäärät ovat pysyneet muuttumattomina. Esimerkiksi hyökkäystaistelu vielä nykyisenä yhdistettyjen aselajien aikanakin suoritetaan periaatteellisesti samalla tavalla kuin muinaisen pilum-taktiikan aikana. Välittömän ase-

4) Tässä tutkielmassa rajoitutaan ohjesääntömme määrittämiin käsitteisiin kahakka — taistelu ryhtymättä analysoimaan niiden sisältöä ja tarvetta; vrt mm saksalaisten Kampf — Gefecht — Schlacht, SSSR:n бой — сражение — битва sekä Ranskan lutte — combat — bataille, jotka liittyvät olennaisesti myös operatiiviseen ja taktilliseen tulkintapiiriin, ”strategisten taistelujen” samastuessa yleensä käsitteisiin Schlacht — битва — bataille.

vaikutuksen ulottuvuuden kasvu on vain laajentanut taktillisen toiminnan paikallista ja ajallistakin ulottuvuutta vastaavasti.

Taktiikka strategian tärkeimpänä komponenttina olisi näin ollen käsiteltävä ennen kaikkea taistelutaidoksi, jossa johtajan persoona ja hänen käytössään oleva, aselajeiltaan moninainen ja monilukui- nen väline ovat taistelun suorittavana, siis välittömästi toimivana voimana. Taktiikan alueella johto ja suorittaja on siis nähtävä samana kokonaisuutena; niin ei ole enää laita strategian alueella. Korostettakoon kuitenkin, ettei ”strategialla ja taktiikalla voi olla itsenäistä, toisistaan riippumattoman taidon luonnetta, vaan ai- noastaan tietyn kokonaisuuden osina on niillä merkityksensä”.⁵⁾

Tutkielman kehittyessä pidetään edellä täsmennettyjä strate- gian ja taktiikan käsitteitä (huolimata niiden suhteellisesta epä- määräisyydestä) peruskäsitteinä, joiden valossa syvennyttään ase- tettuihin osakysymyksiin.

III OPERAATION KÄSITTEESTÄ

Sana operaatio (*operari* — tehdä työtä) on sotilaskielessä alku- jaan merkinnyt itse asiassa vain sotilaallisia liikkeitä, jotka joh- tivat taisteluun. Moltke vanhempi kiinnittää määräyksissään ylem- mille johtajille⁶⁾ huomiota johtamistehtävään, johon kuuluu ”kaik- kien liikkeiden johtaminen alkuryhmityksestä aina ensimmäiseen taistelukentälle suoritettavaan keskitysmarssiin saakka”, liikkei- den, joita jo silloin usein nimitetään operaatioiksi. Moltken koke- musten perusteella ja Schlieffenin koulun kiteyttämänä ilmauk- sena operaatio on määritelty Saksassa mm seuraavasti: ”Operaatiolla tarkoitetaan itsenäistä, alkuvaiheessa strategista ja loppu- vaiheessa taktillista tapahtumasarjaa, jonka kulkua eivät määrää taktilliset eivätkä strategiset lait, vaan pelkästään sotapäällikön nerous, hänen kykynsä vaistota vastustajansa ajatukset, hänen sekä omien että vihollisen puolella vallitsevien teknillisten olo-

⁵⁾ J O Hannula: ”Clausewitz”; SKK:n diplomityö v 1927, s 21

⁶⁾ Moltke: ”Verordnungen für die höheren Truppenführer”; v 1869, Foertsch: ”Nykyinen ja tuleva sotataito”; mm ss 22 ja 202; Porvoo 1939

suhteitten tuntemuksensa, hänen kykynsä suoritua yllätyksistä ja oikaista erehdykset sekä tunnustaa omat erehdyksensä. Toisin sanoen hänen taitonsa käyttää apukeinoja (System der Aushilfen), joiden hallitseminen vasta tekee sodan taidoksi — — —." (kenr Sodenstern: "Operationen"). Tämän tulkinnan mukaan kenr Sodenstern väittää, kuten edellä on jo mainittu, Saksan yleisesikunnan irrottaneen operaation pois strategian ja taktiikan piiristä sotilaallisen johtamisen tärkeimmäksi osaksi ja antaneen sille itsenäisen toiminnan aseman, ts päätyneen kolmijakoon strategia — operaatio — taktiikka.

USA:ssa tulkitaan operaatio nykyään "sotilaalliseksi toiminnaksi tai sotilaallisen tehtävän suoritukseksi, joka on luonteeltaan joko strateginen, taktillinen, huollollinen, koulutuksellinen tai hallinnollinen taistelun jatkumisprosessi ja sisältää (taistelun tai taistelutarjan) tavoitteen saavuttamiseksi välttämättömät siirrot, huollon, puolustus- ja hyökkäystaistelut sekä liikkeet⁷⁾. USA:ssa operaation käsite on siis varsin laaja ja moniselitteinen sotilaallisen toiminnan ala, johon voivat sisältyä taktilliset operaatiot, koulutukselliset ja hallinnolliset operaatiot jne.

Ranskalaiset taas sisältävät operaatioon⁸⁾ "kaikki ne toimenpiteet, jotka suoritetaan tietyn tuloksen saavuttamiseksi", joka määritelmä sellaisenaan ei voi olla sotilaallisessa mielessä täydellinen, mutta sivuaa tavallaan kuitenkin suomalaista operaation tulkintaa; meillähän operaation käsitteeseen on totuttu yleensä liittämään kaikki ne toiminnot, jotka sisältyvät liikkuvaan (dynaamiseen) sotaliikkeeseen (sotatoimi). Tällöin operaation käsitteeseen voimme katsoa sisältyvän *ne joukkojen ja tarvikkeiden siirrot, ryhmitykset, huollon kaikessa laajuudessaan ja taistelut, mitkä ovat välttämättömiä tietyn suuremman (strategisen) päämäärän saavuttamiseksi tietyllä, useita taistelu- ja siihen liittyviä toimintasarjoja edellyttävällä alueella.*

7) Frank Gaynor: "The New Military and Naval Dictionary"; New York, 1951

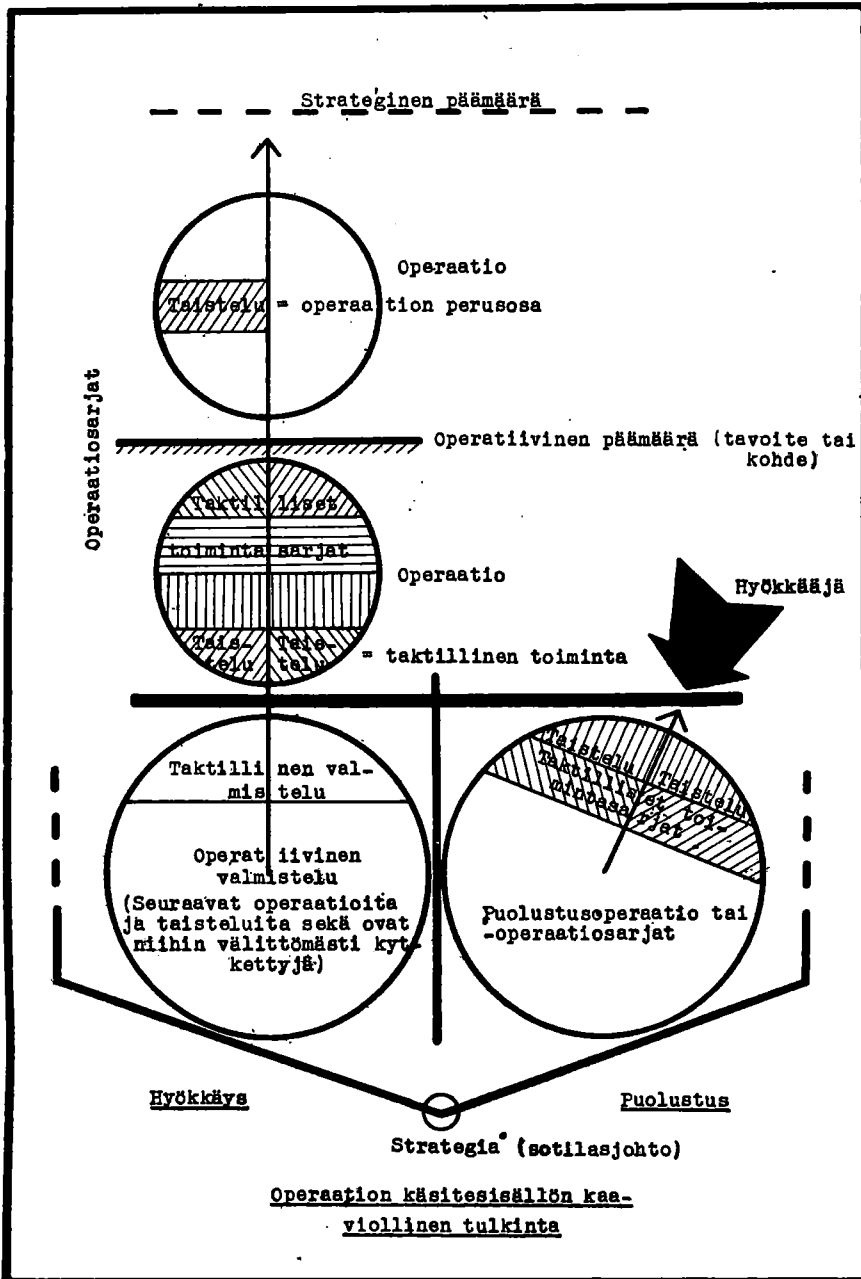
8) "Larousse de Poche"; Dictionnaire d'ortographe et de prononciation, Paris 1927

Tämän tulkinnan mukaan meidän on johdonmukaisesti todettava, että operaatiossa strategia ja taktiikka joutuvat aina kulkemaan rinnakkain tai päällekkäin ja osoittautuvat selvästi toistensa edellytyksiksi. Strategia antaa operaatiolle kokonaispuitteet ja seuraa operaatio operaatiolta sotaretken (-retkien) kulkua koordinoiden samalla muiden sota-näyttämöiden toiminnan sekä tekee johtopäätökset tapahtuneista ratkaisuisista strategisia jatkosuunnitelmia varten yhteistoiminnassa valtion tai valtioliiton ylimmän johdon kanssa. Taktiikka puolestaan muodostaa operaation tärkeimmän suorituksellisen elementin.

Edellä esitetyn mukaisesti voimme todeta, ettei operaation käsite voi esiintyä itsenäisenä eikä irrallisena strategiasta ja taktiikasta, vaan nivoutuu niihin kaikissa olosuhteissa. Ei voitane ajatella itsenäistä operaatiota vailla strategista runkoa ja taktillista perustäytettä. Ehkä "moltke—schlieffeniläinen kolmijako" strategia — operaatio — taktiikka, joka erityisesti korostaa operaation erillisyyttä ja vapautta strategiasta — sen mukaan mm "operaatiot on johdettava taistelukentällä poliittisista ja valtiollisista siveistä riippumatta" — sisältää juuri saksalaisen sotilaallisen ajattelun erään olennaisen miinuksen. Omat sotakokemuksemme eivät voi myöskään puoltaa em kolmijakoa. Ajatellessamme esim kenraali Laatikaisen ja Karhumäen valtausoperaation loppuvaihetta v 1941 toteamme selvästi strategian ja politiikan kahleet operaation vapaan suorituksen toteuttamisessa sekä saavutetun menestyksen tarkoituksenmukaisimmassa hyväksi käyttämisessä. Tässä tapauksessa "operatiivisen johtajan orientoiminen poliittis-strategiseen taustaan oli laiminlyöty, mutta sattuma pelasti sotapäällikön maineen" (kenr Laatikaisen oma lausunto tammikuussa 1953).

Käsitteet operaatio ja taktillinen toiminta voidaan katsoa taistelukentällä toinen toisensa funktioiksi, joita strategia suvereenisesti hallitsee. *Operaatio muodostuu itse asiassa taktillisista toiminnoista ja joutuu samalla tiettyyn riippuvuussuhteeseen niiden kehityksestä.* Toisaalta operaatio johtaa suoraviivaisesti taktilliseen toimintaan, ja toisaalta tämän tuloksista kehittyvät jälleen uudet operaatiot. Operaatio on siis kokonaisuus, josta yksityiset taktilliset toiminnot eivät voi olla erillisiä, vaan jokainen yksi-

Kuva 1.

tyinen taktillinen suoritus yhtyy kokonaisuuteen ja lähtee kokonaisuudesta (esim Karhumäen operaatio v 1941). Suunnan ja päämäärän määrittäminen kuuluu operatiiviselle alueelle strategisen johdon antaman tehtävän, ajan ja tilan sekä tehtävään varattujen voimien puitteissa — toteuttamistapa on taktiikan asia. Summa summarum: *taktiikka on operatiivisen toiminnan perusosa ja operaatio yksinkertaisesti taktillisten toimintasarjojen ja niiden yhdistelmien kokoomus.*

Kuvassa 1 on edellä esitetty teoreettinen tarkastelu puettu piirroksen muotoon, josta selviää ennen kaikkea, että

- strategia hallitsee alusta loppuun,
- operaatio koostuu taisteluista, ts taktillisista toimintasarjoista,
- operaatiot operaatiosarjoiksi kehittyvinä saavuttavat operatiivikohteiden tai -päämäärien kautta strategisen päämäärän ja
- operaatiot voivat eri operaatiolinjoilla olla samanaikaisesti strategian kannalta sekä offensiivisiä että defensiivisiä.

Ajattelun edelleen selventämiseksi otettakoon alkeellinen esimerkki. Taitoa vaativa kolmiloikka vastaa kuvaannollisesti katsoen operaatiota ja kolmiloikan jokainen askel taktillista toimintaa. Jos askeleet eivät ole oikealla tavalla tahditettuja, jos niiden edeltävä valmistelu, vauhti, ei ole riittävä, jos vartalo ei pysy yhteistoiminnassa askelten rytmin kanssa, niin kolmiloikan kokonaisuus saavutus epäonnistuu huolimatta siitä, että esim ensimmäinen askel olisi edellyttänyt hyvää tulosta. Ilman toistensa kanssa täydellisesti koordinoituja askeleita ei olisi tuloksellista kolmiloikkaa. Näin on operaation ja taktillisen toiminnankin laita. Operaatio on täysin sidottu paitsi strategiaan myös taktiikkaan ja sen lakeihin.

IV OPERATIIVINEN — TAKTILLINEN

1. Yleistä

Edellä on jo viitattu siihen, että taktiikan alueella johto ja suoritaja on nähtävä yhtenä kokonaisuutena. Strategian alueella ei niiden yhteyttä voida näin selvästi todeta. Me emme voine sa-

mastaa joukkoja ja strategiaa samalla tavalla kuin joukkoja ja taktiikkaa. Sitä vastoin johto ja strategia ovat enemmän rinnakkaisia vaikuttimia. ”Strateginen koulutus on miltei yksinomaan ajatustyötä — — —, strateginen ajattelu liikkuu näin ollen paljon enemmän kuin taktillinen epävarmalla alueella.”⁹⁾ Tästä seuraa, että strategian ja taktiikan adjektiiviset vastineet voidaan käsittää pääasiallisesti seuraavin sisältöeroin:

- *strateginen sodanjohtotaitoon* (alueena koko sotänäyttämö eri rintamineen) sekä
- *taktillinen taistelun johto- ja suoritustaitoon kuuluvana* (alueena taistelun¹⁰⁾ edellyttämä tila).

Strateginen olisi tämän mukaan laajasti tulkiten enemmän idea kuin konkreettinen suorituksellinen käsite — taktillinen sisällyttäisi itseensä taas molemmat. Mm USA:ssa käsitetään strategian olevan ”suuressa mittakaavassa tapahtuvaa suunnittelun teoriaa ja tekniikkaa”.¹¹⁾ Esimerkiksi sodanjohtomme strateginen päätös v 1941 pidättäytyä aluksi defensiiviasenteessa Karjalan kannaksella ja siirtyä offensiiviin tietyin strategisoin tavoittein Laatokan pohjoispuolella painopiste Jänisjärven koillispuolitse oli puhdas idea, jonka puitteissa suorittajaportaat ryhtyivät toimimaan. Tätä tietenkin edelsi strategisoin idean toteuttamiseen varattujen kokonaisvoimien jakaminen kumpaankin tehtävään arvioidun tarpeen mukaan, jonka ratkaiseminen ja tätä vastaavan alkuryhmittäksen luominen kuului strategian alueelle. Tällöin joudumme kysymään, oliko toiminta suoritusvaiheessa strategista, taktillista vaiko operatiivista niin Laatokan pohjoispuolella kuin Karjalan kannaksellakin. Nähdäksemme se oli kummallakin suunnalla suoritusportaisissa enemmän operatiivista ja taktillista kuin strategista. Johtamistoiminnan kannalta ylemmissä johtoportaisissa ao sotatoimialueilla se oli operatiivista, päämääränä sodanjohtoon antama strateginen tavoite, joka oli saavutettava Laatokan pohjoispuolella

⁹⁾ Foertsch: ”Nykyinen ja tuleva sotataito”, ss 202—203; 1939

¹⁰⁾ Vrt alaviite s 39

¹¹⁾ Frank Gaynor: ”The New Military and Naval Dictionary”; New York, 1951

liikkuvilla operaatiosarjoilla ja Karjalan kannaksella toistaiseksi pääasiallisesti defensiivisillä operaatioilla. Kar.A:n hyökkäyksen eri vaiheet

- läpimurto ja takaa-ajo Viteleen,
- Suojärven alueen selvitys,
- erillisesti johdettu Sortavalan operaatio,
- Tuuloksen läpimurto ja Syväri,
- Petroskoi ja
- Karhumäki

ovat tavallaan kouluesimerkkejä yhden strategisen tehtävän vaatimasta operaatioiden sarjasta (vrt kuva 1). Varsinaiset suorittajaportaat puolestaan taktillisin toimintasarjoin ja -yhdistelmin aikaansaivat operaatiot. Me emme voine pitää Kar.AE:aa Laatokan pohjoispuolella strategisena johtoportaan, vaan mieluummin operatiiviselle alueelle kuuluvana. Tosin se maantieteellisesti ja myös toiminnallisesti oli strategisesti tärkeä, mutta se toimi vain yhtenä strategisen johdon (PM:n) ja yhtenäisen strategisen rintaman (Suomen itärintaman) ratkaisevana nivelenä johtakseen omalla sotatoimialueellaan joukkonsa strategian määrittämiin päämääriin. Strategian osuus ei tietenkään päättynyt ainoastaan päämäärän asetteluun, vaan se esiintyi Kar.A:n operaatioissa punaisena lankana alusta loppuun käyttäen jatkuvasti hyväkseen operaatioiden ja operaatiosarjojen saavuttamia tuloksia. Kar.AE taas käytti operaatioittensa kehittämiseksi tuloksellisiksi operaatiosarjoiksi taisteluiden saavuttamia tuloksia tavoitellessaan strategisen johdon sille antamaa päämäärää. Kar.AE:n johtamistoiminta liittyi siis välittömästi strategisen päämäärän suoritukselliseen toimeenpanoon, mutta se oli siksi korkea johtoporras, ettei sen käytössä olleen ja sen käskemän välineen voimavaikutus voinut olla paikallisesti ja ajallisesti samassa suhteessa välitöntä kuin sen alempien johtoportaiden toiminta. Edellä hahmottelemamme taktiikan määritelmän mukaan Kar.AE ei siis voinut olla taktillinen johtoporras. Edellä on myös jo osoitettu, ettei se myöskään voinut kuulua strategisen johdon alueelle. Jäljelle jää ainoastaan *operatiivinen johtaminen, jossa toisaalta strategia ja toisaalta tak-*

tiikka muodostivat käytyjen operaatioiden ja operaatiosarjojen varsinaisen konstrukttiivisen elementin.

Miten näin ollen sana operatiivinen olisi oivallettava? Sanakirjat tulkitsevat sen usealla tavalla: "sotatoimeen (operaatioon) kuuluva, sotatoimi-, operaation avulla selvitettävä" jne, jotka sellaisenaan eivät tietenkään vielä kykene paljastamaan sanan sisältöä kaikessa laajuudessaan. Strategian ollessa sotilaallista sodanjohtotaitoa olisi operatiivinen-sanana sisältö edellä olevan ajattelun mukaan ymmärrettävissä lähinnä *taitona johtaa yhtenäisellä sotatoimialueella taistelevaa välinettä*. Näin ollen olisivat meillä viime sodassa operatiivisen johtamisen alaan kuuluneet mm Lappi, Maaselkä, Aunus ja Karjalan kannas. Strateginen alue olisi tietenkin ulottunut yli SSSR:n vastaisen rintaman kokonaisuuden. Paitsi tätä ns horisontaalista aluejakoa on meidän nykyaikana tutkiessamme strategisen ja operatiivisen sisältöeroja nähtävä myös alueen ns vertikaalinen jako, siis syvyysuuntainen ulottuvuus ja sen jakautuminen strategisen ja operatiivisen piiriin. Tällöin kysymyksen ratkaisu muodostuu jo vaikeammaksi. Kysymykseen palataan tutkielman loppuosassa, mutta jo tässä yhteydessä todettakoon, ettei ratkaisua ole etsittävä yksinomaan välineen päivämarssinopeuksista, iskujen ulottuvuudesta, pommikuormien painosta jne, vaan on nähtävä ennen kaikkea ne puitteet, joissa eri toiminnat tulevat vaikuttamaan toisaalta sodan kokonaisuuteen ja toisaalta välittömästi operaatioihin tai operaatiosarjoihin.

Sana operatiivinen tarkoittaisi näin ollen ennen kaikkea sitä yhtenäisellä sotatoimialueella tapahtuvaa johtamis-, taistelu- ja muuta toimintaa, joka kuuluu välittömästi strategisten päämäärien suoritukselliseen toimeenpanoon, on vapaampaa ja itsenäisempää johtamistoimintaa kuin taktillisella alueella, mutta ei voi voimavaiikutukseltaan olla paikallisesti ja ajallisesti samassa suhteessa välitöntä kuin taktillinen toiminta. Sana operatiivinen tarkoittaisi siis toisaalta strategisen alapuolella sekä toisaalta taktillisen yläpuolella olevaa johtamista ja toimintaa, mutta taidollisesti sisällyttäisi itseensä molemmat, painopiste kuitenkin taktiikan puolella. "Der Kommandierende General denkt operativ und handelt

taktisch¹²⁾. Operatiivisen ilmaisuuden johtamis- ja toimintapiiriä luonnehtisi ehkä selvimmin kenraali Jominin¹³⁾ aikoinaan käyttöönsä suosittama ”sotataidon toinen päälaaji — suuri taktiikka” (die grosse Taktik), jota sellaisenaan ei kuitenkaan voida hyväksyä itsenäiseksi käsitteeksi taktiikan ja strategian rinnalle, mutta joka korostaa operatiivisen johtamisen ja toiminnan aluetta, joka on ”das ureigenste Gebiet soldatischer Führungskunst, auf dem sich der Feldherr nur mit dem unabhängigen Willen des Gegners und seinen eigenen Machtmitteln auseinanderzusetzen hat und souverän über Raum, Zeit und die ihm zur Verfügung gestellten Streitmittel verfügt” (Sodenstern).

Saksalainen tulkinta sivuaa tavallaan edellä hahmoteltua operatiivisen määritelmää, sillä he ovat laajoilla sotänäyttämöillään rinnastaneet käsitteet strateginen — Krieführung ja operatiivinen — Heerführung¹⁴⁾. Strategisen rintaman operatiivisina ala-aluekokonaisuuksina he toisessa maailmansodassa ovat nähneet mm Suomen, Italian, Kreikan, Jugoslavian, Romanian ja Unkarin¹⁵⁾. Näkemys yhtyy siis edellä esitettyyn tulkintaan Suomen olosuhteissa — suuruusluokka on tietenkin vain toinen.

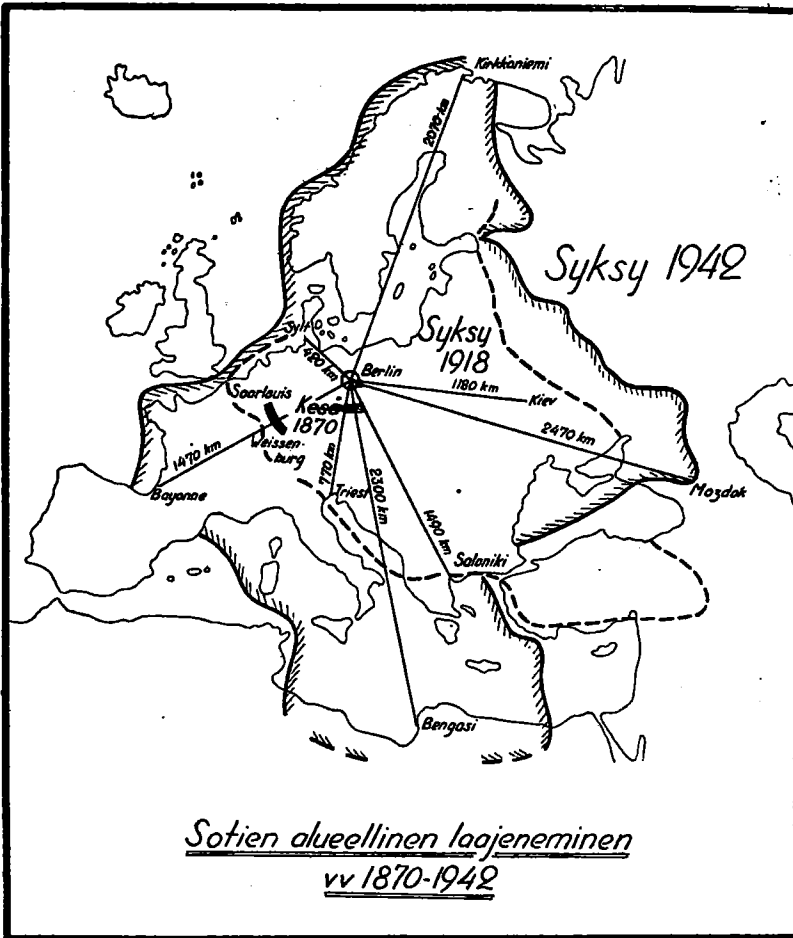
Voidaan tietysti väittää, että nimenomaan nykyaikainen liikkeen nopeus ja samalla sotilaallisten iskujen ulottuvuus ovat lähentäneet sanoja strateginen ja operatiivinen toisiinsa, jopa samaistaneetkin ne eräissä tapauksissa keskenään, jolloin olisi turhaa pitää käytännössä sanaa operatiivinen. Nämä voidaan vielä nähdä samana kokonaisuutena 1800-luvun sodissa, jolloin taistelualueet ja sotarintamat olivat suppeita (vrt kuva 2) ja jolloin sodan ttaalisuus nykyaikaisessa mielessä oli vielä tuntematonta. Mutta nykyaikaisissa sodissa (puhutaan mm maapallostrategiasta) asia ei voi enää kaikissa tapauksissa olla sama. Lisäksi strategian alaan kuuluu nykyaikana paljon muuta, kuten aikaisemmin on mai-

¹²⁾ Oberst i G, Frhr von Weitershausen: ”Führung und Gefecht von Panzerverbänden»; Wehrwissenschaftliche Rundschau n:o 8/53, s 391

¹³⁾ Saks ”Abriss der Kriegskunst”, s 70; Berlin 1881

¹⁴⁾ Ritter von Leeb: ”Die Abwehr”, s 82; 1938

¹⁵⁾ Generalmajor H Doerr: ”Verbindungsoffiziere»; Wehrwissenschaftliche Rundschau n:o 6/53, s 273

Kuva 2

nittu, mitä ei voida sisällyttää sanaan operatiivinen. Tutkiesamme kuvaa 2 saamme selvän käsityksen sotien valtavasta alueellisesta laajenemisesta, mikä ei voi olla vaikuttamatta sanojen strateginen ja operatiivinen sisältöön. Huolimatta siitä, että sota-toimien nopeus ja ulottuvuus ovat melkein pä samassa suhteessa kasvaneet alueellisen laajenemisen rinnalla, ei voida kaikissa tapauksissa kuitenkaan enää samastaa sanoja strateginen ja opera-

tiivinen. Samastaminen voinee nykyaikana tulla kyseeseen tarkasteltaessa sotaa käyvää valtiota, joka pinta-alaltaan on esim niin suppea, ettei sen sodankäynnissä nimenomaan tilan puutteen vuoksi voi esiintyä useampia operaatiosarjoja tai niiden yhdistelmiä. Tällöin strateginen voisi olla yhtä kuin operatiivinen (esim Belgia). Sitä vastoin pinta-alaltaan laaja valtio, jonka sodankäynnissä tulevat kyseeseen samanaikaisesti defensiiviset ja offensiiviset operaatiot, jopa toisistaan erillään olevat sotaretketkin, on kokonaan toisessa asemassa.

Sanojen operatiivinen ja taktillinen raja-alueen määrittämisestä on taas totuttu pitämään lähtökohtina

- tehtävän itsenäisyyttä,
- päämäärän laajuutta,
- toiminta-alueen ja -vapauden suuruutta,
- ajan pituutta sekä
- joukon lukumäärää ja orgaanista kokoomusta.

Nämä kytkettyvät kuitenkin siksi olennaisesti toisiinsa, ettei niitä voida tarkastella erillisinä, vaan mittapuuna olisi pidettävä näiden kaikkien yhteisvaikutusta. Tämäkään ei vielä sellaisenaan riitä. On nähtävä lisäksi suuruusluokka, jossa liikutaan: suurvaltio contra pikkuvaltio. Sotahistorian antamien esimerkkien mukaisesti on ratkaisevimpina yleistekijöinä joka tapauksessa nähtävä *tehtävä, toimintavapaus ja toiminta-alue*, mikä jo osoittaa sanojen operatiivinen ja taktillinen sisällön raja-alueen olevan löydettävissä pääasiallisesti johdollisista ja toiminnallisista eroavuuksista.

Yhtenä esimerkkinä saksalaisten oivalluksesta heidän määritellään operatiivisen ja taktillisen eroavuutta esitettäköön seuraava: "Die operative Umfassung wirkt nicht wie die taktische in kleinen Verhältnissen durch konzentrisches und flankierendes Feuer — sie wirkt durch Richtung, die sie den entscheidenden Stoss auf dem Flügel gegen die Hauptkräfte des Gegners gibt, durch das Zusammendrängen des Gegners auf seine rückwärtigen Verbindungen"¹⁶). Strateginen saarroitus määritellään taas: "Die strategische Umfassung soll durch das Vorgehen nicht bloss gegen die feindlichen Flügel, sondern gegen die tiefen Flanken und durch den auf die rückwärtigen Verbindungen ausgeübten Druck

wirken. Es leuchtet, dass diese Wirkung durch konzentrischen Anmarsch aus verschiedenen Richtungen erreicht wird"¹⁶⁾.

Tutkittaessa stalinilaista sotateoriaa on havaittavissa selvä pyrkimys käsitteiden täsmentämiseen. Niinpä se tulkitsee puolestaan saarrostuksen¹⁷⁾

- silloin operatiiviseksi, kun kohteena on vihollisen operatiivinen ryhmittymä (группировка), jonka tuhoamisen jälkeen saavutetaan operatiivisesti merkittävä voitto, ja
- silloin taktilliseksi, kun tuhotaan yhtymä (зоединение), joukko-osasto tai yksikkö ja saavutetaan taktillista merkitystä omaava voitto.

Tämä osoittaa, miltä kannalta kysymystä siellä tarkastellaan.

Kysymys on näin ollen sangen monimutkainen. Me emme voi (niin houkuttelevaa kuin se olisikin) ottaa mekaanista jakoperustetta lähtökohdaksi, koska *käsitteitä operatiivinen ja taktillinen ei voida pitää itsenäisinä, toisistaan ja myös korkeammasta (strategisestä) päämäärästä riippumattomina*. Ehdottoman vastauksen antaminen ja kyseessä olevien käsitteiden jakaminen omiin kanaviinsa lienee täten ylivoimainen tehtävä. Mutta eräitä näkökohtia me voimme esittää, joiden puitteissa operatiivisen ja taktillisen sisältöeroja olisi tarkasteltava. Seuraavassa rajoitutaan esittämään muutamia olennaisimpia seikkoja johdollisista ja toiminnallisista piirteistä, jotka perustekijöinä voisivat valaista sanojen operatiivinen ja taktillinen tulkintaa.

2. Johdolliset peruspiirteet

a. Paljouden syy ja seuraus

Euroopan suuret sotilasvallat puhuvat mm "taktillisesta ja operatiivisesta hyökkäyksestä" käsittäen taktillisen hyökkäyksen yleensä mittasuhteissa komppania — armeijakunta ja operatiiv-

¹⁶⁾ General von Tschischwitz: „Die Strategische Offensive im Landkriege; Militärwissenschaftliche Rundschau 1937, ss 732 ja 737

¹⁷⁾ Sotilaslääkätieteen tietosanakirja, osa 4, s 1; 1948

visen hyökkäyksen jopa armeijan — armeijaryhmän puitteissa. Tällöin ensimmäinen operatiivinen tavoite saattaa olla jopa satojen kilometrien etäisyydellä; esim Heeresgruppe Mitten Panzergruppe 2:lla (Guderian) oli ensimmäinen operatiivinen tavoite 750—800 km:n etäisyydellä (Smolensk—Jelnja—Roslaw)¹⁸⁾. Vastaavasti mm Saksa ja hyvin todennäköisesti myös SSSR puhuvat ”taktillisesta ja operatiivisesta puolustuksesta”, joissa mittasuhteet yleensä samastuvat edellä esitettyihin hyökkäysnormeihin. Tällöin Saksa on käsittänyt kenraali Ritter von Leebin mukaan (”Die Abwehr”, v 1938)

- taktillisena puolustuksena ”die Abwehr in der Kampfführung”
- operatiivisena puolustuksena ”die Abwehr in der Heerführung” sekä
- strategisena puolustuksena ”die Abwehr in der Kriegführung”.

Tämän tulkinnan mukaan käsitteitä ei siis sidota kiinteästi joukkojen lukumäärään kuten hyökkäyksessä, mutta suuruusluokka, kuten myöhemmin esitettävistä esimerkeistä ilmenee, on yleensä vastaavanlainen.

Edelleen mainittakoon Ranskassa ennen toista maailmansotaa voimassa ollut näkemys¹⁹⁾, jonka mukaan voidaan saksalaisittain tulkita

- operatiivisessa puolustuksessa perusyhtymänä olleen armeijan (unité fondamentale de la manoeuvre stratégique),
- taktillisessa puolustuksessa armeijakunnan (unité de bataille) ja divisioonan (unité de combat).

Toisen maailmansodan jälkeen SSSR on päätenyt lisäksi seuraavaan yleisjaotteluun²⁰⁾

kompania — divisioona	= taktillinen
armeijakunta	= taktillis-operatiivinen
armeija — armeijaryhmä	= operatiivinen
armeijaryhmästä (группа фронтов)	= strateginen

¹⁸⁾ Heinz Guderian: ”Erinnerungen eines Soldaten”; 1951, mm ss 143 ja 159

¹⁹⁾ ”Instruction sur l’emploi tactique des grandes unités”; 12. 8. 1936

²⁰⁾ Suuri neuvostolainen tietosanakirja v 1950, osa 3, s 42; v 1952: osa 14, s 317 ja Sotilaslääketieteen tietosanakirja v 1948, osa 3, s 56, osa 5 ss 800—801

SSSR jakaa nykyään esim hyökkäyksen sen laajuusasteen perusteella seuraavasti²¹⁾

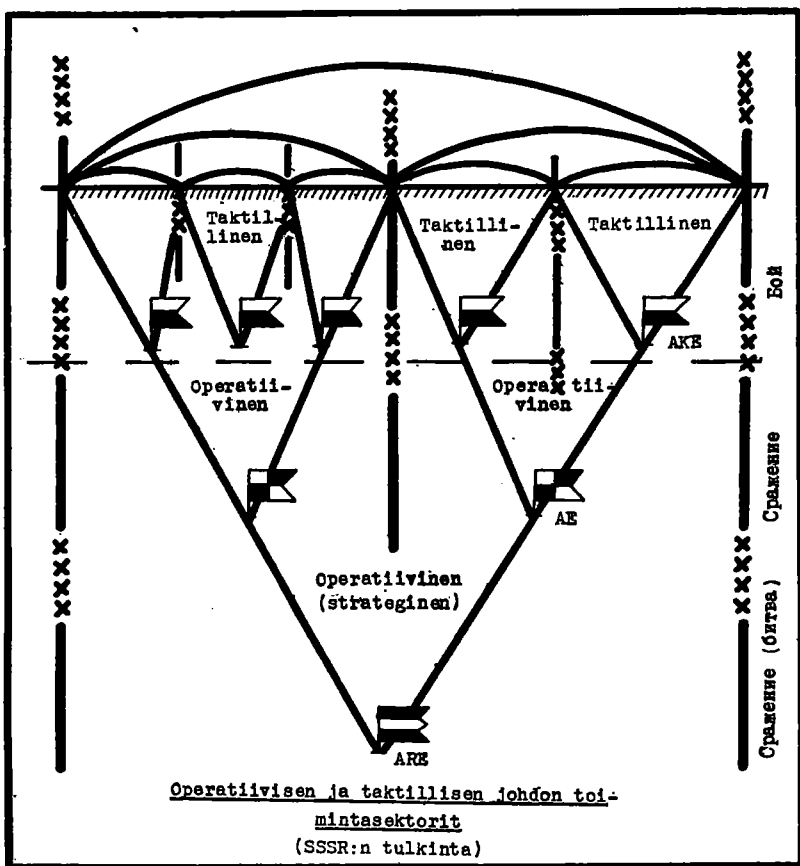
- taktillinen hyökkäys, joka käydään tavallisesti yksikköjen, joukko-osastojen ja aina armeijakuntayhtymän käsittävien perusyhtymien (соединение) voimin — бой
- operatiivinen hyökkäys, joka käydään armeijan ja armeijaryhmäyhtymän voimin (об'единение) — сражение
- strateginen hyökkäys, joka suoritetaan useampien armeijaryhmien (joskus myös armeijaryhmän) yhtynein voimin tai kaikin aseellisin voimin joko kaikilla tai useammilla sotänäyttämöillä — битва

Samoin jaetaan mm vastahyökkäykset "taktillisiin, operatiivisiin ja strategisiin vastahyökkäyksiin". Kenraaliluutnantti V Poznjak arvostellessaan Krasnaja Zvezda'ssa 18. 2. 1954 erästä sotahistoriallista teosta kiinnittää nimittäin erityistä huomiota käsitte-analyysiin ja kiteyttää seuraavat nimitykset

- taktillinen vastahyökkäys = Контратак
- operatiivinen vastahyökkäys = Контрудар
- strateginen vastahyökkäys = Контрнаступление

Näiden tulkintojen mukaan operatiivisen ja taktillisen johdon puitteet olisivat SSSR:ssä esim kuva 3:n mukaiset. Tätä ei ilmeisestikään voida pitää vakiojakona, sillä eroa ei saa nähdä niinkään johtoportaan suuruudessa kuin sen aseman itsenäisyydessä jonkin ylempään johdon antaman tehtävän suorituksessa. Esimerkiksi armeijaryhmä kuuluneessa eräissä tapauksissa strategisen johtamisen piiriin, koska suurvalloilla nykyaikaisissa sodissa voi strategisia rintamia olla useitakin, jotka tavallisesti kuuluvat armeijaryhmän johtoon (vrt venäläinen nimitys Front = armeijaryhmä). Mm SSSR:n Suomen rintama ja täällä taistellut armeijaryhmä lienee ollut tehtävänsä mukaisesti — Suomen valtaaminen ja Manner-Euroopan rintaman luoteissivustan suojaaminen — strateginen johtoporras. Jos taas monta armeijaryhmää, kuten esim Berliinin valtauksen 3 armeijaryhmää, toimivat konsentrisesti samassa teh-

21) Sotilaslääketieteen tietosanakirja, osa 3, s 1254; 1948

Kuva 3

tävässä, voi SSSR katsoa niiden kunkin kuuluvan operatiivisen johtamisen piiriin.

Tässä yhteydessä huomautettakoon, ettei esim USA tunne ilmaisua operatiivinen samassa merkityksessä kuin Saksa ja SSSR. USA on omaksunut ainoastaan taktillisen ja strategisen hyökkäyksen ja puolustuksen sekä täsmentänyt ne.

— Taktillinen hyökkäys ja puolustus: määräoperaation aikana suoritettu hyökkäys- ja puolustustaistelu.

— Strateginen hyökkäys ja puolustus: sotaa käyvän valtion laajassa mittakaavassa suorittama hyökkäys- ja puolustustaitelu.

Ottaen huomioon USA:n käymien taistelujen suuruusluokan voinee päätellä, että voimien määrä taktillisissa taisteluissa yhtyy useissa tapauksissa Saksan ja SSSR:n käsityskannan mukaiseen. Toisaalta kuitenkin USA:n sotilaskirjallisuuden mukaan pataljoona, jopa komppaniakin saattavat olla "strategisesti tärkeiden tavoitteiden" valtaajia.

Taktillisen toiminnan ulottaminen suurvalloissa jopa armeijakunnan piiriin saakka johtunee paitsi käytettävissä olevien joukkojen suuresta määrästä ja näiden suhteellisen ahtaasta toiminta-alueesta myös siitä, että alemmissa portaissa (pataljoona — rykmentti, jopa divisioona ja armeijakuntakin) taktiikka nähdään pikemminkin taktiikan muodollisena, kaavamaisena sovellutuksena. Tämän ymmärtämiseksi on muistettava ne maantieteelliset ja topografiset olosuhteet, joihin suurvallat ovat välineensä organisoineet ja varustaneet, suurten massojen tehokkaan taktillisen koulutuksen vaikeudet sekä ennen kaikkea se, että niillä taktiikan realiset tekijät, materiaali ja tekniikka, ovat melkein pä ehtymättömät.

b. Suhteellisuus ja Suomen olosuhteet

Suomen olosuhteissa operatiivisen ja taktillisen raja on aikaisemmin pyritty (vrt KO v:lta 1931) löytämään osittain myös joukon organisaation eroavuuksista. Tällöin operatiiviseksi eli sota-toimiyhtymiksi on katsottu eri aselajien ja eriasteisten huoltojoukkojen yhdistelmä; ts operatiivisina yhtyminä on pidetty armeijakuntaa, divisioonaa ja prikaatia. Taktillisina joukkoina on taas käsitelty yksiköitä, jotka on koottu pääasiallisesti samasta aselajista.

Lähtien taktiikan käsitteen edellä esitetystä sisällöstä ja ottaen huomioon, että kaikkien nykyajan taistelujen menestykseen vaikuttavat ratkaisevasti eri aselajien ja eri puolustushaarojenkin kiinteä yhteistoiminta, on edellä mainittu organisaatiolinjalta läh-

tevä jakoperusta katsottava aikansa eläneeksi. Lisäksi tällainen jako on sellaisenaankin nykyaikana ristiriitainen. Orgaaninen aselajien yhdistelmä, esim prikaati, johtaa ja suorittaa taistelunsa samalla tavoin kuin joukko — esim rykmentti —, jonka tueksi on tilapäisesti joko alistettu tai osoitettu vahvennuksia. Edelleen nykyaikainen rykmenttiorganisaatio ei meilläkään ole enää yhden ja saman aselajin kokoomus, ja taistelukentällä sen ympärille kerääntyy aina enemmän tai vähemmän tukevia aselajeja joko välittömän tai välillisen yhteistoiminnan muodoissa.

Vertailtaessa edelleen nykyistä operatiivista yhtymää, prikaatia, ja taktillista yksikköä, rykmenttiä, voidaan todeta orgaanisen pääeroavuuden piilevän itse asiassa prikaatin lisäpataljoonassa ja kenttätykistörykmentissä. Selvää on, ettei yksi lisäpataljoona voi vielä tehdä prikaatista ”operatiivista” yhtymää. Ei myöskään kenttätykistön lisä, koska se nykyisessä paperiorganisaatiossa ei edusta suinkaan enää yksinään sellaista tulivoimaa kuin esim 1930-luvun organisaatiossa. Nykyisin se on saanut rinnalleen erittäin voimakkaan ja tehokkaan jalkaväen oman raskaan tulen; mm prikaatissa 2 raskasta ja 4 kevyttä kranaatinheitinkomppaniaa (12 + 24 putkea) suora-ammuntatykkien ohella. Ei voine täten olla enää kyse prikaatin orgaanisen kenttätykistön tulen ylivoimaisesta tehosta jalkaväen tuleen verrattuna, vaan pikemminkin jalkaväen raskaan tulen voidaan katsoa varjostavan suuressa määrin prikaatin orgaanisen kenttätykistön tulta.

Me emme voi myöskään siirtyä samoille linjoille kuin suurvallat ulottaessaan taktillisen toiminta-alueen aina armeijakuntaan saakka. Suomen oloissa taktiikan reaaliset tekijät, materiaali ja tekniikka, eivät edusta samaa paljoutta kuin suurvalloissa. Me emme voi laskelmissamme samastaa yksityisiä taistelijoita materiaaliin emmekä saattaa heitä yksinomaisen riippuviksi teknillisestä voimasta. Lisäksi taistelualueemme niin laajuudeltaan kuin ulkoiselta muodoltaankin ovat säännöllisesti täysin toista luokkaa joukkoihin, niiden välineisiin ja manövroutimahdollisuuksiin nähden kuin suurvalloissa.

Etsittäessä raja-alueita taktilliselle ja operatiiviselle toiminnalle Suomen oloissa olisi laskeuduttava pataljoonaan ja lähdeittävä ke-

hittelemään kysymystä sen johdollisista ja toiminnallisista puitteista. Molemmista sodistamme ja osaksi myös mannermaisilta taistelulentiltä saadut kokemukset ovat osoittaneet sotien olleen pääasiallisesti ”pataljoonien sotia”; pataljoona käsitettynä sen laajimmassa merkityksessä ja tietenkin suuremman organisaatiokokonaisuuden (rykmentti, prikaati) elimellisenä osana. Taisteluissa pataljoonat rykmenttien ja prikaatien komentajien varsin taisteluvoimaisina työjuhtina tekivät yleensä verisimmän työn ja niiden suoritukset vaikuttivat ratkaisevalla tavalla voittoon tai tappioon.

Meikäläisissä olosuhteissa ja organisaatiossa pataljoona joutuu aina saamaan verrattain itsenäisiä tehtäviä. Esimerkiksi kivääripataljoonamme saa toimiessaan prikaati- ja rykmenttiorganisaatiossa suorittaa omalla suunnallaan tai kaistallaan tehtävänsä yleensä verrattain itsenäisesti. Tällöin pataljoonan komentaja joutuu vastaavasti tekemään jatkuvasti omia tilanteenarvostelujaan ja taktillisia ratkaisujaan saamansa kokonaistehtävän puitteissa. Meikäläisen pataljoonan komentajan suhteellisen suurta vapautta kuvastaa selvästi vertailu suurvaltojen pataljoonan komentajaan sekä hänen toimintavapauteensa (kaistojen kapeus, naapurien läheisyys, tehtävien ahtaus jne).

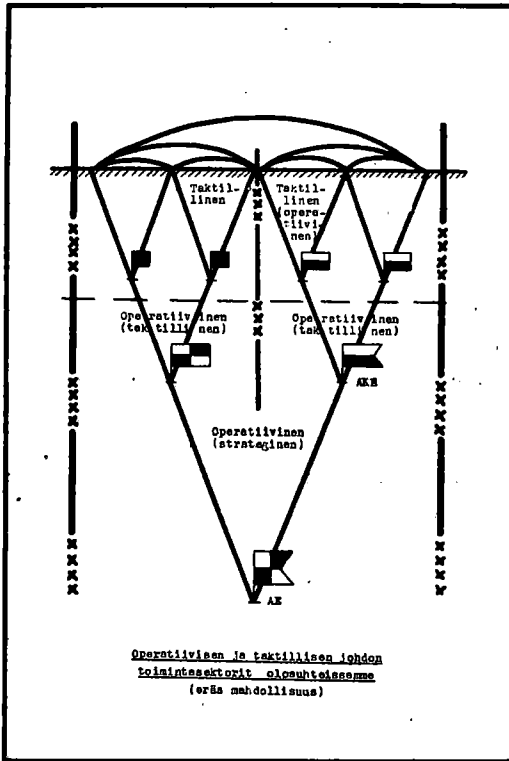
Lisäksi yleensä lyhyet taistelu- ja tähytystettäisyytemme eivät mahdollista ylemmän komentajan henkilökohtaista ja oikea-aikaista puuttumista pataljoonien taistelutoimintoihin, vaan pataljoonan komentajan reaktioiden nopeus muodostuu nimenomaan meillä tekijäksi, joka ratkaisevasti vaikuttaa taistelujen kulkuun. Tätä ei voi kokonaan muuttaa viestivälineistömme nykyaikais-taminen ja lukumääräinen lisääminen, koska nykyaikaisten taistelutoimintojen nopeus tulee aina asettamaan omat ratkaisevat vaatimuksensa paikallisten komentajien välittömille reaktioille. Sodanjälkeinen usein korostettu väite, ettei suomalaisen pataljoonan toiminta olisi enää taktillista, vaan liikkuisi pääasiallisesti ns taisteluteknillisillä alueilla, tuntuu näin ollen vähintään omituiselta. Meillä ei liene mitään syytä eikä mahdollisuuksiakaan esim prikaatin puitteissa kahlehtia pataljoonan komentajia kaavamaisesti aikaan ja paikkaan riistämättä samalla heiltä oma-aloitteisuuden ja omatoimisuuden suurimerkityksellistä panosta. Täl-

laisen kaavamaisen (ns taisteluteknillisen) menettelyn vaarallisuudesta antaa erityisesti Suomen sota 1941—45 lukuisia kohtalokkaita esimerkkejä. Tosin meilläkin pataljoonat joudutaan joissakin tapauksissa paikallisesti ja ajallisesti täydellisesti sitomaan ja pataljoonan komentajien oma-aloitteinen toimintavapaus kahlehtimaan ylemmän komentajan antaman tehtävän ahtaisiin puitteisiin, mutta nämä olisi nähtävä tapausten määrään nähden pikemminkin harvinaisina ilmiöinä. Tällaisina esimerkkeinä mainittakoon mm täydellinen tiivis puolustus (pataljoonan puolustusalueen maksimisuuruus 4—5 km²), joka sellaisenaan tullee oloisamme kyseeseen kuitenkin vain ratkaisurintamalla taistelujen polttopistealueilla; suuremmissa puitteissa tapahtuvassa painopisteen hyökkäyksessä, jossa kuitenkin vapaan ja oma-aloitteisen toiminnan ahtaus päättyvät heti alkumenestyksen saavuttamisen jälkeen ja tilalle astuvat tärkeänä tekijänä pataljoonan komentajien oma-aloitteiset, nopeat reaktiot ja taktilliset komentajan päätökset. Tällä ei tarkoiteta suinkaan sitä, että pataljoonan komentajat pataljoonineen riistäytyisivät irti rykmenttien ja prikaatien komentajien käsistä ja aloittaisivat ”oman sotansa”, vaan sitä vapaata taktikoimista saadun tehtävän ja alueen puitteissa, joka meikäläisessä maastossa meikäläisin resurssein on niin luontaista.

Tämän laajahkon spekuloinnin perusteella voitaisiin lähteä siitä, että meikäläisissä maasto- ja sääolosuhteissa eri vuodenaikoina *pataljoona miltei poikkeuksetta on keskeisimpiä taktillisia yksiköjämme*. Samalla yksi operatiivisen ja taktillisen toiminnan raja-alueista olisi löydettävissä yksinkertaisesti pataljoonien johtamis- ja taistelutoiminnan puitteista. Ne johtoportaat, jotka joutuvat välittömästi orgaanisia pataljooniaan ja niiden taistelutoimintaa johtamaan, voitaisiin katsoa kuuluviksi taktilliseen alueeseen. Taas ne johtoportaat, jotka joutuvat johtamaan pataljoonia välillisesti alajohtoportaiden kautta, toimisivat lähinnä operatiivisissa puitteissa (vrt kuva 4).

Taktilliseen toiminta-alueeseen sisältyisivät näin ollen komppania — prikaati (rykmentti), ja operatiivinen toiminta ulottuisi divisioonan, armeijakunnan ja armeijan puitteisiin. Tätäkään jakoa ei voida varsinkaan ylempien johtoportaiden osalta pitää muuttu-

Kuva 4

mattomana, sillä tehtävän, toiminta-alueen ja toimintavapauden tekijät tulevat määrätilanteissa ja -olosuhteissa siirtämään johdolta rajaviivaa taistelutoiminnallisten vaikuttimien mukaisesti, jolloin heilahduksia edellä esitetyllä raja-alueella aina varmasti tapahtuu. Esimerkiksi prikaati voi tehtävänsä itsenäisyyden ja toiminta-alueensa laajuuden mukaan joissakin tapauksissa kuulua operatiiviselle alueelle; vastaavasti taas armeijakunta voi joutua eräissä tapauksissa taktilliseksi suorittajaksi. Kaikkiin olosuhteisiin pätevää jakoa ei voida tietenkään määrittää, mutta edellä esitetty kuva voitaneen katsoa erääksi näkökohdaksi, jonka mukaisesti kysymystä olisi tarkasteltava. Korostettakoon vielä, ettei joukkojen suuruus sellaisenaan saa olla ratkaiseva tekijä, vaan *ennen kaikkea tehtävä, toimintavapaus ja toiminta-alue määrittävät lopullisesti operatiivisen ja taktillisen suorittajan.*

3. Toiminnalliset peruspiirteet

a. Suurvaltojen käsityksiä

Selviteltäessä sanojen operatiivinen ja taktillinen toiminnallisia piirteitä on syytä tarkastella defensiiviä yleisenä ilmiönä suurvaltojen doktriineissa. Tässä on muistettava ja pidettävä jatkuvasti taustana niiden sodanpäämäärä, joka ei suinkaan kokonaisidealtaan ole strateginen defensiivi, vaan aina strateginen offensiivi, siis vastustajan lyöminen hyökkäyksellä, joka ainoastaan voi toteuttaa sodan positiivisen tarkoituksen. Ne jakavat defensiivinsä yleensä

- sitkeään, mutta joustavaan puolustukseen sekä
- liikkuvaan puolustukseen, johon sisällytetään myös viivytyks ja vetäytyminen²²⁾.

Taktillisten joukkojen puolustus nähdään näissä erilaisissa puolustuksen muodoissa yleensä jokaisessa samanlaisena, ts sellaisena kuin me puolustuksen oloissamme itsenäisenä taistelulajina olemme tottuneet omaksumaan. Kenraali Blumentritt lausuu tästä sattuvasti²³⁾: "Puolustus on puolustusta miten alas johtoportaisissa mennäänkin — puolustuksen erilaiset variaatiot ovat ylempään johdon asioita." Näin ollen operatiivisissa puitteissa (vrt armeijakunta — armeija), joissa tila- ja aikakysymykset eivät kahlehti johtamista ja manövroutia enää siinä määrin kuin taktillisella alueella (vrt komppania — armeijakunta) ja jossa johtoportaan aseman itsenäisyys on myös kokonaan toinen, puolustus nähdään myös viivytyks- ja vetäytymisoperaatioina, siis pääasiallisesti aluetta luovuttavana liikkeenä²⁴⁾.

Operatiivisissa puitteissa puolustus oivalletaan yleensä taistelukeinona (-ideana), jossa johto tehtävänsä, olosuhteiden ja vallit-

22) Mm USA:ssa "position defense" ja "mobile defense" sekä "offensive defense"

23) Europäische Sicherheit n:o 5/51

24) Vrt USA:n viivytykskäsite (delaying action) = "puolustustaistelun muoto, jota käytetään hidastamaan vihollisen etenemistä sekä ajan voittamiseksi antautumatta ratkaisevaan taisteluun"

sevan tilanteen mukaisesti käyttää joustavasti hyväkseen tilan ja ajan suomia etuja lopullisena päämääränä hyökkääjän lyöminen paikallisesti ja ajallisesti kuitenkin muuttuneissa ja itselle edullisemmissä olosuhteissa. Puolustuksen erilaiset variaatiot muodostuvat tällöin pelkiksi operatiivisen johtamisen keinoiksi saavuttaa annettu operaatiopäämäärä. Kaikki suurvallat eivät pidä näin ollen esim viivytystä samalla tavoin taktiikan itsenäisenä ilmiönä kuin puolustustaistelua tai hyökkäystä. Ne näkevät sen pikeminkin johtamisprobleemina, jossa voiman käytön mukauttaminen erikoinen olosuhteisiin ja joukkojen taistelutavat on erotettava toisistaan. Ne korostavat, että tuli ja liike vaihtelevat näissä vähitellen taaksepäin johtavissa taisteluissa samojen periaatteiden mukaan kuin esim hyökkäyksessä.

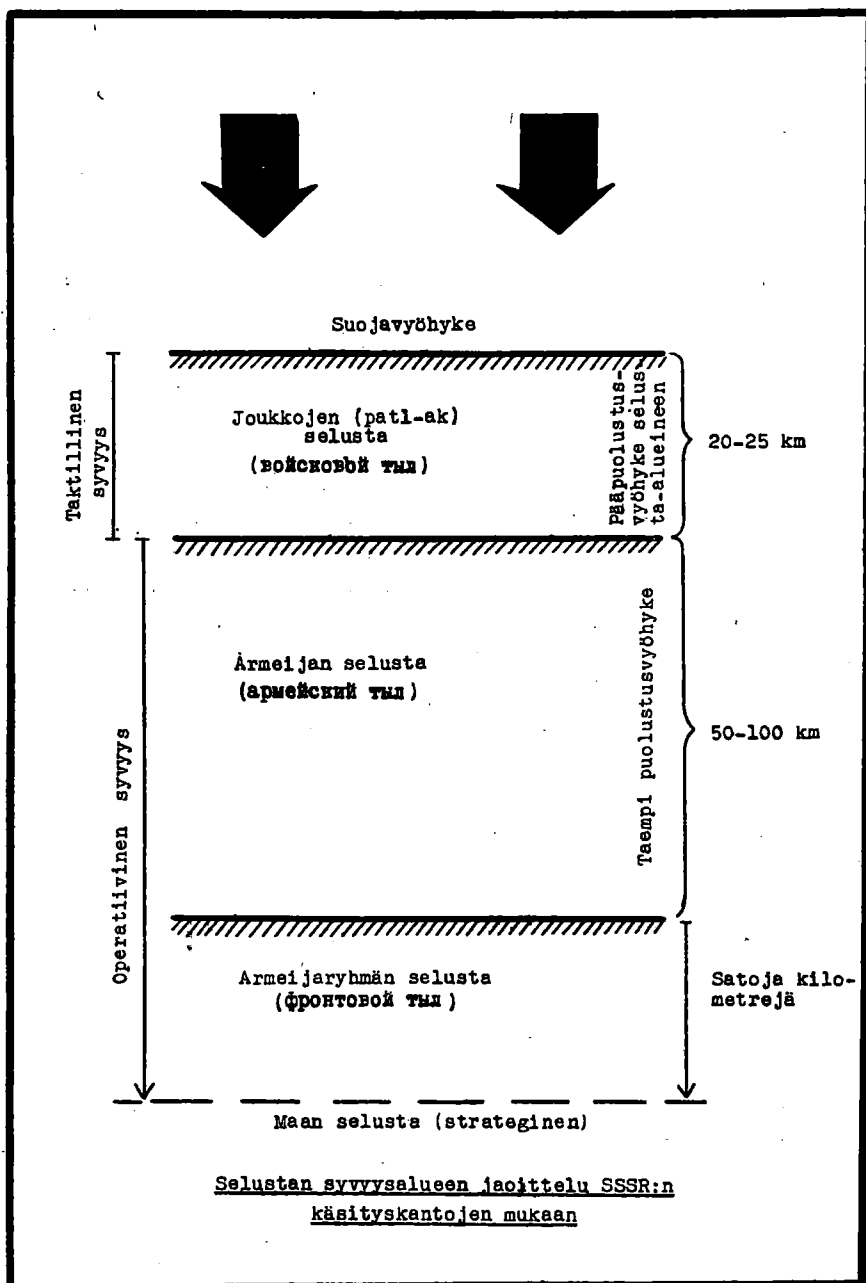
Hyökkäystaistelun erilaiset muunnokset nähdään vastaavasti operatiivisen johtamisen keinoina. Esim operatiivisen johdon suunnittelemissa ja johtamassa sivustahyökkäyksessä taktillinen hyökkäystaistelu katsotaan "puhtaaksi" hyökkäykseksi, ts täysin samantyyppiseksi hyökkäystaisteluksi kuin mm rintama- ja saarrostushyökkäyksissäkin. Operatiivisen johdon velvollisuutena on vain käyttää hyväkseen ja kehittää eri tilanteissa milloin rintamahyökkäystä, milloin kaksipuolista saarrosta jne.

Puolustus- ja hyökkäystaistelun erilaiset muunnokset ovat suurvalloissa näin ollen lähinnä erilaisia *operaatiomenetelmiä* päämäärän saavuttamiseksi. Tässä ilmaisu operatiivinen viittaa taktillisen toiminnan taitavaan hallitsemiseen ja johtamiseen käyttäen hyväksi välinettä, aluetta ja aikaa sekä sopeuttaen näihin erilaisia operaatiomenetelmiä.

Operatiivisen ja taktillisen rajaviiva suurvalloissa ei siis seuraa yksinomaan joukon organisaation ja lukumäärän sanelemaa linjaa, vaan on ennen kaikkea myös

- *käytettävissä olevan alueen edellyttämien yleisten toimintamahdollisuuksien ja*
- *toiminnallisten eroavuuksien määrittämä.*

Yhtenä osoituksena taktillisen ja operatiivisen alueen syvyysulotteisesta jakautumisesta puolustustaistelussa ja rajaviivan määrittämisestä näiden välille esitettäköön SSSR:n käsityskanta sellai-

Kuva 5

senä, jona se nykyisten tietojen mukaan voidaan oivaltaa (kuva 5²⁵). Kyseessä ei siis ole ratkaisevana taisteluun eri syvyysalueilla sidottujen voimien organisaatio ja lukumäärä, vaan yleiset alueelliset toimintamahdollisuudet tietyn puolustustehtävän toteuttamiseksi. Tämän mukaan on puolustus operatiivisissa puitteissa lähinnä taistelua laajalla ja taktillinen puolustus taas suppeammalla alueella.

Molempien maailmansotien operaatiot ja taistelut antavat puolestaan operatiivisella ja taktillisella alueella suoritetun toiminnan eroavuuksista suorastaan kouluesimerkkejä.

Kuten jo aikaisemmin on ilmennyt, strateginen sotänäyttämö voidaan nähdä operatiivisina ala-aluekokonaisuuksina, joissa käytävien operaatioiden tarkoituksena on tietyn strategisen tavoitteen joko valtaaminen tai hallussa pitäminen. Seuraava tätä alueellista jakoa pohjana pitävä luettelomaiseksi pelkistetty esimerkkisarja osoittaa Saksan käsityksiä²⁶) ”operatiivisen ja taktillisen puolustuksensa” toiminnallisista eroavuuksista.

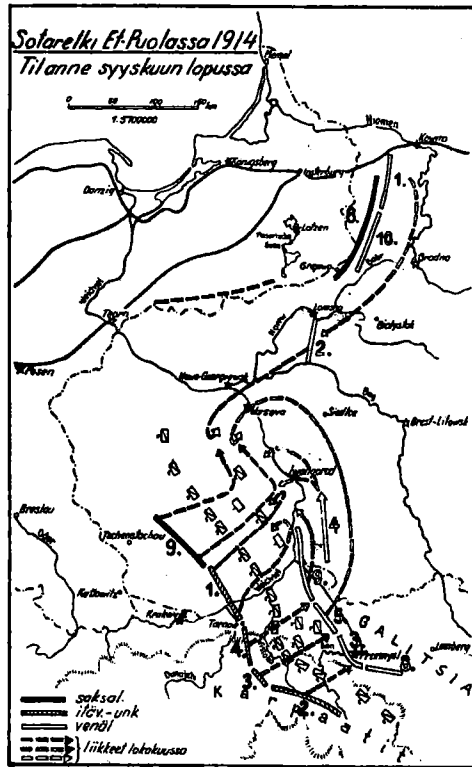
Ensimmäisen maailmansodan liikuntavaiheessa saksalaiset pitivät ns operatiivisena puolustuksena mm

- operaatioita Itä-Preussin hallussa pitämiseksi v 1914 (Tannenbergin operaatiota),
- Itävalta—Unkarin sotaretkeä Venäjää vastaan sodan alussa,
- Ranskan 5.A:n operaatioita 25.—30. 8. 1914,
- Saksan 9.A:n operaatioita Puolassa syksyllä 1914 (vrt kuvia 6a ja 6b).

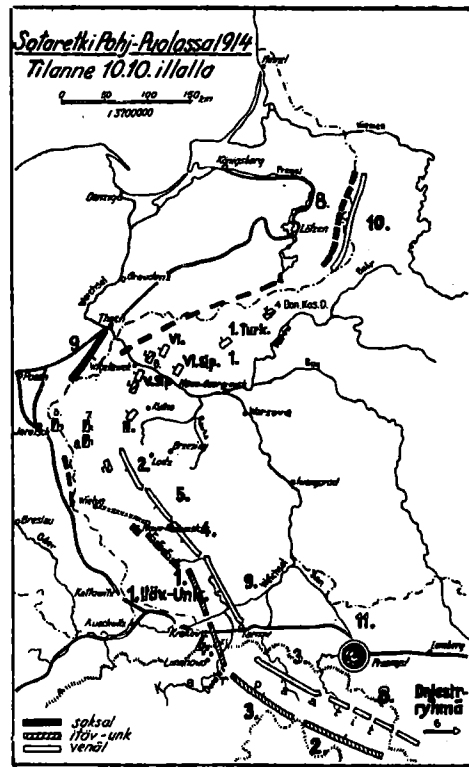
Tällainen tulkinta saattaa tuntua meistä omituiselta, koska sotahistorian opetuksessamme olemme aina tottuneet esittämään mm Tannenbergin operaation puhtaana strategisena esimerkkinä ja nähneet Itä-Preussin siis yhtenäisenä strategisena aluekokonaisuutena. On selvää, että Tannenbergin operaatioissa strategialla oli oma ratkaiseva panoksensa, mutta on muistettava Saksan strategisen johdon (Kriegführung) pitäneen koko itärintamaa strategi-

²⁵) Sotilaslääketieteellinen tietosanakirja, osa 1, ss 258 ja 992 sekä osa 5, s 618; Moskova, 1948

²⁶) Ritter von Leeb: Die Abwehr; 1938

Kuva 6 a

Kuva 6 b

sena kokonaisuutena sekä Itä-Preussia sen elimellisenä ja ratkaisevana osana, jossa 8.A oli operatiivisena suorittajana (Heerführung) käyttäen operaationsa toteuttamisessa työvälineinään strategiaa ja taktiikkaa.

Taktillisena puolustuksena he pitivät taas mm

- Saksan IV ResAK:n puolustusta Marnella v 1914 ja
- saksalaisten puolustusta Aisnella 13.—14. 9. 1914 jne.

Sitä vastoin saksalaiset eivät esitä rajaa operatiiviselle ja taktilliselle puolustukselleen asemasotavaiheessa, vaan käsittävät ne yleensä toinen toisiinsa täydellisesti kietoutuneiksi. Tämä johtuu ennen kaikkea siitä,

- että molemmat sotivat puolet taistelivat umpinaisin rintamin ja olivat asettaneet maastonmistuksen päämääräkseen,
- ettei kumpikaan pystynyt offensiivilla luomaan itselleen uutta operaatiopohjaa,
- ettei kumpikaan uskaltanut vapaaehtoisesti luopua ja väistyä edes asemasysteeminsä osista täten luodakseen uusia edellytyksiä uusille liikkuville operaatioille.

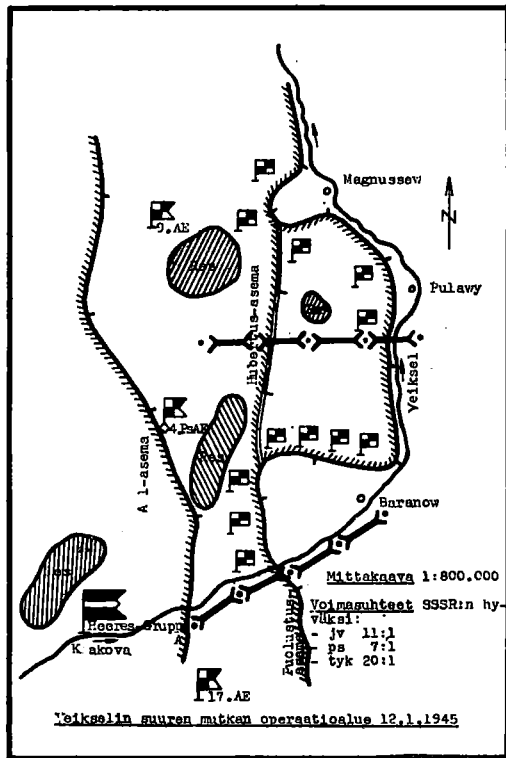
Näin operatiiviset mahdollisuudet rajoittuivat vihollisen hyökkäysten estämiseen kehittymästä läpimurroksi, joka puolestaan toteutettiin omilla taktillisissa ja operatiivisissa puitteissa suorituilla vastahyökkäyksillä milloin milläkin rintaman osalla. *Asemasodan liikkumattomuus oli siis estänyt operatiivisissa puitteissa suoritettun puolustuksen puhtaat esiintymismuodot, koska perusedellytykset — alueellinen syvyysulottuvuus, toimintavapaus ja liike — puuttuivat.*

Toista maailmansotaa taas päinvastoin kuin ensimmäistä hallitsi nopeus ja liike. Niin ikään alue ja toimintavapaus varsinkin idän sotänäyttämöllä olisivat olleet melkein pä rajoittamattomat, jos esim Saksa puolustusoperaatioissaan olisi saanut toimia vapaasti ja puhtaasti sotilaallisten vaatimustensa mukaisesti. Seuraavat saksalaisten näkökohtien mukaisesti sovelletut esimerkit ”operatiivisen ja taktillisen puolustuksen” suorituksellisesta eroavuudesta esitettäköön.

- Saksan 10.A:n puolustus Italiassa v 1943/44 oli operatiivista puolustusta; tyypillisenä taktillisena puolustuksena täältä

mainittakoon XIV PsAK:n kuusi viikkoa kestäneet Cassinin taistelut Rooman kaistalla.

- Saksalaisen Heeresgruppe A:n taistelu tammikuussa 1945 Veikselin suuressa mutkassa oli operatiivinen puolustus; taktillisena puolustuksena täältä on mainittava esim Baranowin, Pulawyn ja Magnussewin sillanpääasemien taistelut (vrt kuva 7).

Kuva 7

Nämä muutamat esimerkit lienevät osoittaneet riittävän selvästi sen toiminnallisen eron, minkä lähinnä Saksa on asettanut operatiivisissa ja taktillisissa puitteissa suoritettavan puolustuksen välille. Samalla voimme pelkistää luettelon muotoon seuraavat havainnot.

Operatiivisessa puolustuksessa on ollut pohjana operaatioalueen laajuutta hyväksi käytävä, muttei strategista tehtävää ratkaisevasti vahingoittava, *suunnitelmallinen defensiivis-offensiivinen liiketekijä* (liikkuva puolustus). Niin ikään ainakin seuraavat peruspiirteet ovat olleet vallitsevina:

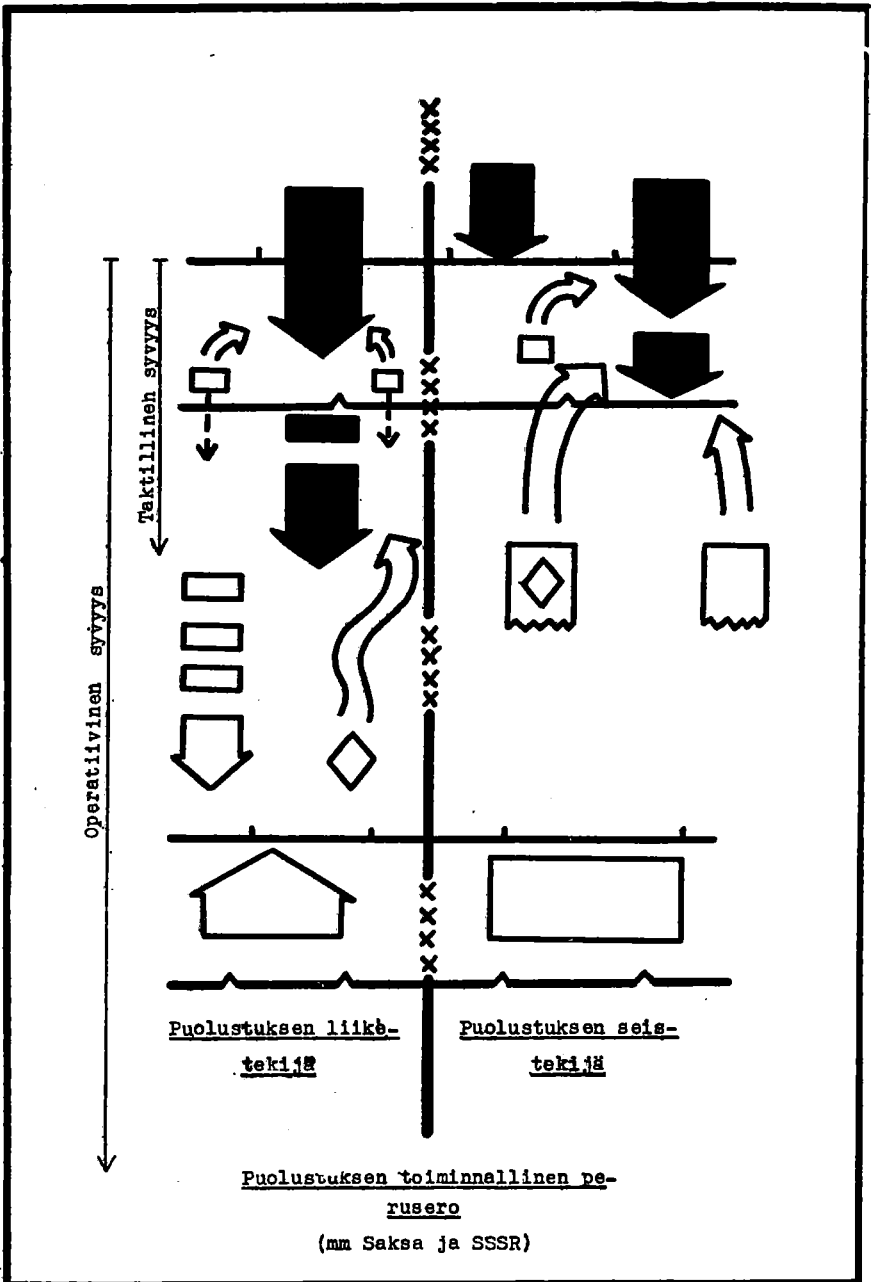
- sillä on ollut mahdollisuus strategisen johdon määräämää tehtävää toteuttaessaan itse valita taistelulajinsa;
- se on ollut ajallisesti pitkäkö ja alueellisesti laaja taistelujen sarja, jonka onnistuminen tai epäonnistuminen on vaikuttanut olennaisesti koko strategisen rintaman yleistilanteeseen;
- se on rakentunut siten, että on kyennyt sisällyttämään suunnitelmiinsa taktillisia tappioita;
- käytettävissään olleen voimavaikutuksen määrän ja lajin on pitänyt olla tarkoituksellisessa suhteessa toiminta-alueeseen, jotta samanaikaisesti on kyetty suorittamaan puolustuksessa eri taistelulajeja sekä lopuksi edullisin voimasuhtein pystytty antautumaan ratkaisuoperaatioon.

Taktillista puolustusta on taas ennen kaikkea karakterisoinut *sitkeä ja aktiivinen seis-tekijä* suppeammalla alueella, jossa tuli ja paikalliset vastahyökkäykset ovat olleet perusaineksina (torjuva puolustus).

Olennaisina peruspiirteinä mainittakoon edelleen seuraavat:

- se on operatiivisissa puitteissa suoritettu puolustuksen paikallinen, alisteisessa asemassa oleva osa;
- se on niin johdon kuin toiminnankin puolesta nopeammin sykähtelevää ja lyhytjännitteisempää kuin puolustus operatiivisissa puitteissa;
- se on, alueellisesti suppea ja ainoastaan yhden taistelulajin kokoomus.

Näiden kannanottojen perusteella puolustuksen toiminnallinen tulkintaero voitaisiin pelkistää kuvan 8 mukaiseksi. Kuitenkin huomautettakoon erityisesti, *etemme mekaanisin jakoperustein saa pitää näitä alueita erillisinä, vaan ne on käsitettävä toinen toisiinsa täydellisesti kietoutuneiksi*. Me emme siis saa emmekä voi käsittää operatiivisissa puitteissa suoritettua ja taktillista puolus-

Kuva 8

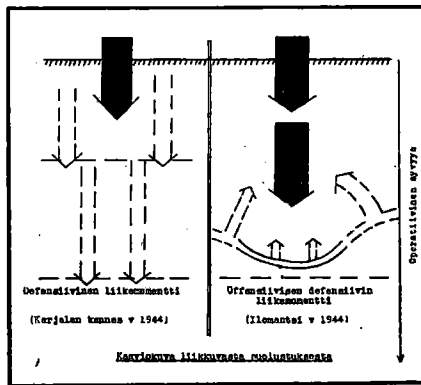
tusta yksiselitteisesti. Ne eivät saa muodostua käsitteiksi, eikä niistä voida puhua erillisinä tapahtumasarjoina. Mutta käsite puolustus ja sen olemus olisi nykyaikana puolustussuunnitelmia laadittaessa sekä niitä toteutettaessa ymmärrettävä edellä esitettyjen näkemysten valossa, ja operatiivisissa ja taktillisissa puitteissa tapahtuva puolustus olisi sulatettava ajatukselliseen ja materiaaliseen yhteyteen keskenään päämääränä taistelujen kitkaton suoritus.

b. Vertaileva päätelmä

Kun tarkastellaan omissa olosuhteissamme operatiivisissa ja taktillisissa puitteissa suoritetun puolustuksen toiminnallista eroavuutta ja pidetään taustana suurvaltojen, lähinnä Saksan ja SSSR:n, tulkintoja, voidaan todeta näiden sivuavan toisiaan. Tämän mukaan talvisodan sotatoimet esim Suomussalmen—Raatteen alueella ovat olleet operatiivisissa puitteissa toteutettua liikkuvaa puolustustaistelua, jota luonnehti ennen kaikkea hyökkäyksellinen liikemomentti tarkoituksena täten saavuttaa strategian antama päämäärä. Karjalan kannaksella taas pääasiallisesti tilan ja toimintavapauden puutteesta taktillisen puolustuksen seis-tekijä oli vallitsevana. Pidettäessä vertailukohteina Saksan ensimmäisen maailmansodan itä- ja länsirintamaa sekä talvisodan Laatokan pohjoispuoleista rintamaa ja Karjalan kannasta voidaan kummankin parin edelliset ja jälkimmäiset niin tilan ja toimintavapauden kuin taistelusuoritustenkin suhteen rinnastaa toisiinsa. Laatokan pohjoispuolinen rintama mahdollisti, kuten Saksan itärintamakin, laajat alueelliset toimintamahdollisuudet, joissa liikkuva puolustus offensiivisena defensiivinä saavutti suuria tuloksia. Karjalan kannas taas läheni Saksan länsirintamaa. Molemmissa maaston omistus tärkeimpänä vaikuttimena aikaansai operatiivisissa ja taktillisissa puitteissa tapahtuvan puolustuksen sulautumisen yhteen, jolloin seis-tekijä muodostui vallitsevaksi (torjuva puolustus).

Edelleen defensiivinen liike (viivytyks- ja vetäytyminen) ei ole sodissamme esiintynyt — huolimatta sotiemme puolustusstrategisista päämääristä — puhtaasti itsenäisenä taktillisena ilmiönä ja

kokonaissuorituksena, vaan jatkuvasti päästaistelulajeihin kytkeytyneenä — joko niiden ohella tai rinnalla tai niihin liittyen. Operatiivisissa puitteissa suoritettua puolustuksemme vahvana puolena tilan suomissa edullisissa olosuhteissa on ollut offensiivisen defensiivin liikemomentti (vrt Suomussalmi—Raate v 1939/40 jne); heikkona puolena taas on esiintynyt defensiivinen liike (vrt Karjalan kannas v 1944), jossa viivytys ja vetäytyminen eivät suinkaan ole suorituksellisesti olleet itsenäisiin taistelulajeihin verrattavia, vaan osia kokonaisuudesta, ts liikkuvasta puoluksesta (vrt kuva 9).

Kuva 9

Näin ollen meilläkin defensiivi on toiminnallisesti sisällyttänyt itseensä torjuvan ja liikkuvan puolustuksen. *Torjuvaan puolustuksemme ovat sisältyneet lähinnä tiivis ja harva puolustus; liikkuvaan puolustuksemme ovat taas lukeutuneet hyökkäävä puolustus, viivytys ja vetäytyminen, joilla operatiivinen johto on ratkaissut erilaisissa tilanteissa ja olosuhteissa toimintansa tietyn strategisen kokonaistehtävän mukaisesti.*

4. Yhteenveto

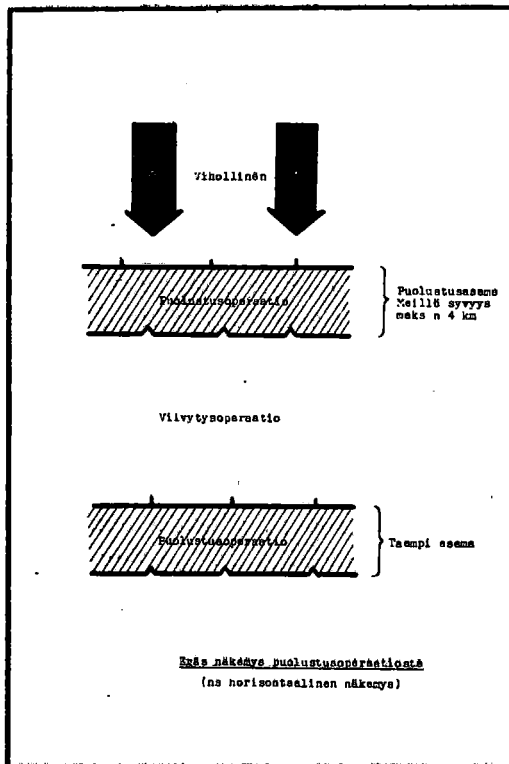
Kuten aikaisemmin jo on korostettu, ei operatiivisissa ja taktillisissa puitteissa tapahtuvaa puolustusta ole pidettävä toisistaan irrallisina ja yksiselitteisinä käsitteinä.

Kysymyksen edelleen selventämiseksi muistettakoon, että taktillinen puolustaja näkee peltoaukeamat, maaston kohoamat ja kallionnyppylät, laskee ajan minuutteina ja tunteina, toteaa auringon paistavan tai saavansa sateen niskaansa jne. Operatiivinen puolustaja ei kompastu suinkaan näihin, vaan näkee laajalla alueella metsä- ja järviolueet sekä tiestön, laskee ajan päivinä ja viikkoina, seuraa suursäätilan syklonien ja antisyklonien kehittymistä jne.

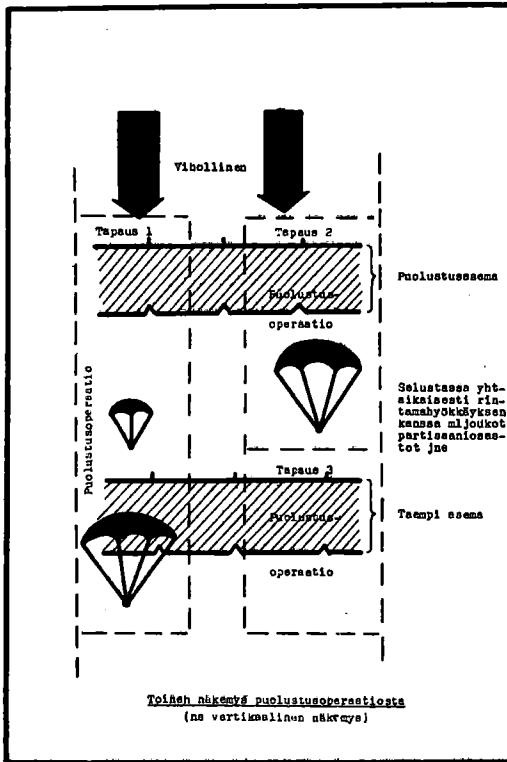
Operatiivisen puolustuksen johdolla tulee olla vapautta ja itsenäisyyttä niin johtamis-, aika- kuin aluetekijöidenkin osalta. Tulevaisuuden hyökkäysoperaatioille ovat luonteenomaisia syvät ja murskaavat, toisiaan peräkkäin seuraavat iskut. Niiden liikkuvat, vaihtelevat ja yllättävät muodot sekä rytmi johtavat entistä ankarammin soveltamaan puolustukseen toiminnan vapauden ja voimien käytön taloudellisuuden periaatteita. Operatiivista puolustajaa ei saa enää nykyaikana takerruttaa yksinomaan puolustusaseman poteroihin ja tukikohtiin; sen taistelun punainen lanka ei saa kulkea yksinomaan pitkin stereotyyppistä, meidän oloissamme useimmiten suhteellisen ohutta puolustusasemaa ja sen pääpuolustuslinjaa. Operaatiivisia ja taktillisia johtajia ei saa takertaa toisiinsa niin lujasti, että toisen tuhoutuessa toisenkin on seurattava automaattisesti mukana. Tällä ei pyritä suinkaan loukkamaan pääpuolustuslinjamme pyhyttä, vaan osoittamaan ennen kaikkea sitä, että osataan oikealla tavalla reagoida hyökkääjään, joka nykyaikana laskee murtovoimansa siten, ettei offensiivin huipukohta aina suinkaan ole puolustusasemassa, vaan sen takana syvyydessä.

Valmistellessaan offensiiviaan nykyaikainen hyökkääjä katsoo ja pystyy näkemään syvälle puolustajan alueelle. Lisäksi sillä on välineet ja menetelmät, joilla se kykenee suunnautamaan iskunsa ja tulensa samanaikaisesti yllättäen sekä voimakkaana alueelliseen syvyyteen. Hyökkääjä ei enää ajattele eikä suorita offensiiviaan "sommeelaisittain" näpertelemällä, vaan voi vaikuttaa tulellaan ja liikkeellään samanaikaisesti puolustajaan koko puolustusaseman syvyydessä sekä varsin tehokkaana ja vaarallisena myös kaukana selustassa (vrt Korean sodan kokemuksia ja amerikkalaisten trifio- operaatioita). Tämän mukaisesti puolustajan on myös vasta-

toimenpiteensä valmistettava ja puolustuksensa olemus käsitettävä. Tämä antaa ehkä myös aiheen käsitteiden kaista, vastuualue ja puolustusvyöhyke tarkistamiseen. Voitaneen katsoa toiveajatteluksi, että puolustusoperaation päämäärä enää nykyaikana kaikissa tapauksissa saavutettaisiin itse puolustusasemassa taisteltaessa, ts takimmaisena puolustuslinjan etupuolella. Sen sijaan, että puolustusoperaatio nähtäisiin horisontaalisena, toinen toistaan niin alueellisesti kuin suorituksellisesti erillään seuraavina operaatioina syvyyteen porrastetuissa puolustusasemissa (vrt kuva 10a), se nykyaikaisemmin ajateltuna olisi ehkä nähtävä kuvassa 10b esitettyjen muutamien esimerkkien mukaisena, pohjana alueellinen syvyyssajattelu alueellisen sivusuuntaisuuden sijasta. Erin-

Kuva 10 a

Kuva 10 b

omaisena esimerkkinä tämän ajattelun toteutumisesta ovat mm Cassinon taistelut Italiassa vv 1943—44, joissa varsinainen linnoitettu puolustusasema murrettiin nopeasti, mutta puolustusoperaation kohokohta ja päämäärä saavutettiin vasta portaittaisten puolustusasemien välimaastossa, jossa hyökkäys pysäytettiin ja puolustustaistelulla pakotettiin länsiliittoutuneiden ylivoima uhraamaan 1/2 vuoden aika n 12 km:n syvyisen alueen valtaamiseksi. Mitä tulee tulevaisuuden spekulointiin, toistettakoon eräs komentajakapteeni Killisen johtopäätös²⁷⁾: ”Trifibio-operaatioiden muodos-

²⁷⁾ Komkapt Killinen: ”Helikopterin käyttö merioperaatioissa”; Sotilas-aikakauslehti n:o 5/52, s 178

tuessa todellisuudeksi — — — puolustus rantaviivalla ja sen välitömmässä läheisyydessä tulee menettämään suuren osan merkitystään, koska hyökkääjän ei enää tarvitse murtautua sen läpi, vaan se voi ylittää sen — — — puolustuksen syvyyteen joudutaan kiinnittämään entistä paljon enemmän huomiota.” Sama pätee täysin myös maarintaman operaatioissa.

Näin ollen selustan alueet tullevat esittämään tärkeää, usein ratkaisevaakin osaa puolustusoperaation suorituksessa. Nykyinen sotilaallinen ajattelumme jakaa kaistan (vastuualueen) puolustusasemaan ja selustaan sekä ulottaa kaistan komentajan vastuun selustassa vastuualueen takarajalle. Vastuualue on siis taktillinen kokonaisuus, jossa päätaistelut suoritetaan puolustusasemassa ja selustan vastatoimenpiteillä valmistaudutaan syvien murtojen rajoittamiseen ja lyömiseen, maahanlaskuhyökkäysten torjuntaan jne. Kun tämä ajatus tuodaan myös käsitteellisesti selvästi julki ja määritetään joukolle kaistan sijasta vastuu-, puolustus- tms alue, korostuu entisestään nimenomaan syvyysulotteinen alueellinen vastuu, jota nykyaikainen taistelu eittämättä vaatii.

Edelleen puolustusvyöhyke rajoitetaan pääasiallisesti puolustusaseman taistelua ja valintaa syvyysuunnassa rajoittavaksi käsitteeksi. Kuitenkin soveltaen samoja ajatuksia, mitä edellä on esitetty ja ottaen huomioon, että nykyaikaisen puolustusoperaation ratkaisut tapahtuvat pitkällä syvyysuuntaisilla alueilla, voitaisiin *puolustusvyöhyke määrittää selväksi operatiiviseksi käsitteeksi*, jonka puitteissa operatiivinen päämäärä olisi saavutettava ja jossa päätaistelut saattaisivat tapahtua yhtä hyvin puolustusasemissa kuin niiden välialueillakin.²⁸⁾

Voidaan tietysti väittää, että edellä esitetty mietiskely johtaa puolustusaseman suuren merkityksen aliarvioimiseen. Mutta kun lähdetään edellä esitetystä taktillisen ja operatiivisen puolustajan käsitteistä ja toisen maailmansodan aikana puolustusaseman tor-

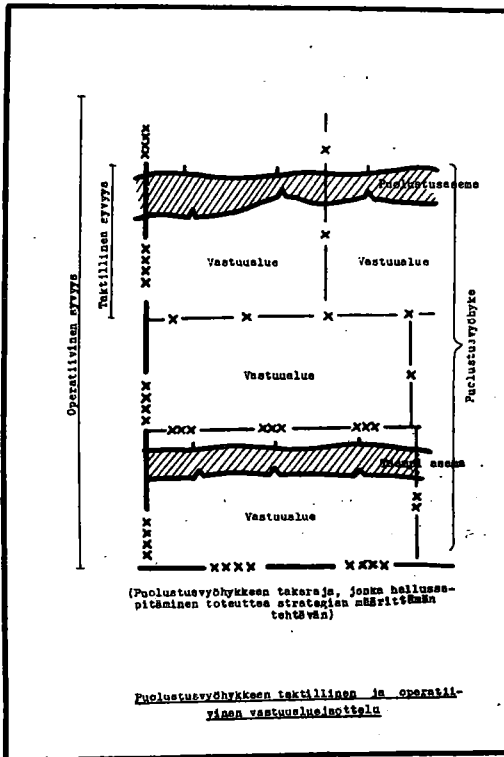
²⁸⁾ Vrt mm USA:n puolustusvyöhyke-käsitettä (defensive zone), joka on ”vyömäinen maa-ala ja käsittää vähintään kaksi täydellisesti tai osittain järjestettyä taisteluasemaa (battle position)”. The New Military and Naval Dictionary 1951.

juntakyvystä saaduista katkerista kokemuksista, voitaisiin puolustuksen perusjärjestely nähdä kaksijakoisena:

- kiinteät taistelujoukot puolustusasemassa tehtävänä torjua hyökkääjän murtoon tähtäävät iskut ja suojata omia liikkeitä,
- liikkuvat taistelujoukot tehtävänä hyökkäyksellisesti vastaanottaa vihollinen.

Tämän mukaan voitaisiin edelleen mekaanisesti jaotella (vrt kuva 11):

Kuva 11

- Puolustus on taktillisissa puitteissa peräänantamatonta taistelua puolustusasemassa eikä mitään muuta.

— Operatiivisissa puitteissa puolustus on paitsi taktillista puolustusta myös muuta: tarvittaessa tilanteiden pakosta ajoittaista ja alueellista viivytystä, vastahyökkäyksiä maahanlaskujoukkoja selustaan murtautuneita joukkoja vastaan jne.

On muistettava, ettei puolustusasema nykyaikana saa operatiiviselle puolustajalle olla itsetarkoitus, vaan ainoastaan tärkeimpiä torjuntavoiman apulaisia, ja että nykyaikainen hyökkääjä saattaa suhteellisen helposti murtaa taktillisen puolustajan (puolustusaseman), mutta joutuu aivan toisen tehtävän eteen taistellessaan operatiivista puolustajaa vastaan, jos vain osapuolten voima-suhteet ja taisteluvälineet ovat edes jonkinlaisessa tasapainossa keskenään.

Tässä valossa voimmekin myös selvästi oivaltaa aikaisemman teorioinnin merkityksen sekä tärkeyden analysoitaessa nykyaikaisen puolustuksen kökoomusta.

V LOPPULAUSE

Lähtien Clausewitzin tunnetusta totuudesta: ”teorian tulee olla tutkielma, ei mikään oppi”, ei edellä asetettujen kysymysten tarkastelun pyrkimyksenä ole myöskään ollut tarjota yksipuolista oppia eikä ehdotonta totuutta käytäntöä varten. Yksiselitteistä ja käsitteellisesti täysin täsmennettyä määritelmää ei ole pystytty aikaansaamaan, mutta tarkoituksena onkin ollut vain tuoda julki eräitä teoreettisia ja omakohtaisia johtopäätöksiä nimenomaan käsitteiden operatiivinen—taktillinen tarpeesta, sisällöstä ja todennäköisestä luonteesta, jotka päätelmät sellaisenaan täyttänevät tarkoituksensa toisaalta terveen polemiikin aikaansaamiseksi sekä toisaalta ehkä omakohtaisten käsitysten uudelleen arvioimiseksi. Emme voi nykyään enää yhtyä entisten aikojen saksalaiseen eskadroonan päällikköön, jcka syvämietteisesti lausui

”Ich pfeif’ auf die Taktik und Strategie,
vorn reit’ der Trompeter und hinter reit’ i!”

Viitteitä lähdekirjallisuuteen:

- Militärwissenschaftliche Rundschau; vuosikerrat 1936—38, 1942**
Europäische Sicherheit; vuosikerta 1951
Wehrwissenschaftliche Rundschau; vuosikerrat 1952—53
Die Wehrkunde; vuosikerta 1953
Ritter von Leeb: Die Abwehr; 1938
Guderian: Erinnerungen eines Soldaten; 1951
Jomini: Abriss der Kriegskunst; 1881
von Blume: Strategie; 1912
J O Hannula: Clausewitz; SKK:n diplomityö v 1927
Moltke: Verordnungen für die höheren Truppenführer; 1869
Foertsch: Nykyinen ja tuleva sotataito; 1939
Tingsten: Strategiens grunder; 1920
Tingsten: Taktikens grunder; 1921
Liddel Hart: Nu törs de tala; 1948
**Puhovskyi: Neuvostolaisen sotatieteen paremmuudesta porvarillisiin
 sotatieteisiin verrattuna (ei suomennettu); 1949**
Suuri neuvostolainen tietosanakirja; 1950—
Sotilaslääketieteen tietosanakirja; Moskova 1948
Venäjänkielinen tulkkisanakirja; 1947
Gaynor: The New Military and Naval Dictionary; 1951
Larousse de Poche; Dictionnaire d'ortographe et de prononciation; 1927
Instruction sur l'emploi tactique des grandes unités; 12. 8. 1936